

Київський національний торговельно-економічний університет

Кафедра банківської справи

ВИПУСКНА КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА

на тему:

Управління прибутковістю банківських послуг

Студента 2 курсу 5м групи
спеціальності 072 «Фінанси,
банківська справа та страхування»
спеціалізації «Банківська справа»

Ходаківська
Альбіна
Вадимівна

Науковий керівник
канд. екон. наук,
доцент

Аванесова Ірина
Анатоліївна

Гарант освітньої програми
д-р екон. наук,
професор

Шульга Наталія
Петрівна

Київ – 2018

ЗМІСТ

ВСТУП.....	3
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ УПРАВЛІННЯ ПРИБУТКОВІСТЮ БАНКІВСЬКИХ ПОСЛУГ	6
1.1. Економічна сутність дефініцій «прибутковість банківських послуг» та «управління прибутковістю банківських послуг»	6
1.2. Нормативні вимоги щодо забезпечення прибутковості банківських послуг за їх видами	12
1.3. Інструментарій забезпечення прибутковості банківських послуг за їх видами	19
РОЗДІЛ 2. ДОСЛІДЖЕННЯ РЕЗУЛЬТАТИВНОСТІ НАДАННЯ БАНКІВСЬКИХ ПОСЛУГ В УКРАЇНІ ЗА 2014-2017 РОКИ.....	24
2.1. Аналіз показників результативності діяльності банків в Україні.....	24
2.2. Порівняльна характеристика прибутковості банківських послуг за їх видами	35
2.3. Порядок прийняття рішень щодо забезпечення прибутковості наданих банківських послуг	42
РОЗДІЛ 3. ШЛЯХИ УДОСКОНАЛЕННЯ ВЗАЄМОДІЇ СУБ'ЄКТІВ УПРАВЛІННЯ ПРИБУТКОВІСТЮ БАНКІВСЬКИХ ПОСЛУГ В УКРАЇНІ.....	49
3.1. Удосконалення регулювання забезпечення прибутковості наданих банківських послуг.....	49
3.2. Адаптація зарубіжного досвіду управління прибутковістю в банківських послуг.....	58
3.3. Збалансування взаємодії суб'єктів управління прибутковістю банківських послуг.....	66
ВИСНОВКИ ТА ПРОПОЗИЦІЇ	73
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	77
ДОДАТКИ.....	85

ВСТУП

Актуальність теми дослідження. В умовах ринкової економіки отримання прибутку та забезпечення прибутковості банківських послуг є необхідним фактором забезпечення фінансової стійкості та конкурентоспроможності банків та банківської системи загалом. Це обумовлено тим, що саме прибуток забезпечує формування адекватних фондів та резервів, кошти яких спрямовуються на покриття непередбачених ризиків та розвиток матеріальної бази, стимулює персонал і керівництво до розширення та вдосконалення банківських операцій і послуг, скорочення витрат та мінімізації банківських ризиків.

Виходячи з того, що середовище, в якому функціонують банки України, є нестійким та мінливим, а можливості щодо нарощування доходів та мінімізації витрат обмежені, актуальності набуває розробки рекомендацій щодо удосконалення взаємодії суб'єктів управління прибутковістю банківських послуг в Україні.

Питання дослідження управління прибутковістю банківських послуг знаходяться під постійною увагою науковців та практиків. Зокрема, розвиток окремих положень теорії прибутку в цілому та прибутку банку зокрема, присвячено роботи таких вітчизняних вчених, як К. О. Гусев, О. М. Діденко, О. А. Криклій, П. О. Куцик, О. В. Лисенок, О. О. Лисянська, Ю. П. Макаренко, Н. Г. Маслак, Л. О. Примостка, М. Я. Ревич та інші.

Узагальнення та аналіз наукових результатів, отриманих вітчизняними вченими дозволили визначити, що наявні на даний час розробки щодо формування механізму управління прибутком мають фрагментарний характер. Все це обумовлює актуальність теми дослідження, визначає його об'єкт, предмет, мету і завдання.

Мета і завдання дослідження. Метою роботи є розкриття теоретичних засад, розробка методичних підходів та практичних рекомендацій щодо

управління прибутковістю банківських послуг.

Реалізація поставленої мети обумовила необхідність вирішення в роботі таких завдань:

- визначити економічну сутність дефініцій «прибутковість банківських послуг» та «управління прибутковістю банківських послуг»;
- охарактеризувати нормативні вимоги щодо забезпечення прибутковості банківських послуг за їх видами;
- систематизувати інструментарій забезпечення прибутковості банківських послуг за їх видами;
- провести аналіз показників результативності діяльності банків в Україні;
- надати порівняльну характеристику прибутковості банківських послуг за їх видами;
- провести оцінку порядку прийняття рішень щодо забезпечення прибутковості наданих банківських послуг;
- обґрунтувати напрями удосконалення регулювання забезпечення прибутковості наданих банківських послуг;
- визначити напрями адаптації зарубіжного досвіду управління прибутковістю банківських послуг;
- розробити напрями балансування взаємодії суб'єктів управління прибутковістю банківських послуг.

Об'єктом дослідження є порядок прийняття рішень щодо забезпечення прибутковості наданих банківських послуг.

Предметом дослідження є взаємодія суб'єктів управління прибутковістю банківських послуг.

Методи дослідження. Методологічною основою дослідження теорій прибутку, стратегічного управління, а також базові принципи та прикладні інструменти, напрацьовані в межах сучасних теорій банківського менеджменту та аналізу банківської діяльності.

У процесі дослідження використовувалися такі загальнонаукові методи

пізнання, як: теоретичне узагальнення, порівняння та систематизація (при дослідженні сутності категорій «прибутковість банківських послуг» та «управління прибутковістю банківських послуг»; спостереження (під час дослідження рівня прибутковості банківської системи України); системного аналізу (при визначенні елементів механізму управління прибутком банку); статистичний аналіз та логічне узагальнення (для визначення рівня прибутковості банків України,), метод аналізу середовища функціонування (для визначення ефективності механізму управління прибутком банку).

Інформаційною базою дослідження є чинні законодавчі та нормативні акти, що регулюють діяльність банків, офіційні матеріали Державної служби статистики України, Національного банку України, Асоціації українських банків, праці вітчизняних і зарубіжних науковців.

Наукова новизна:

- запропоновано власне визначення «прибутковість банківських послуг»;
- розроблено напрями балансування взаємодії суб'єктів управління прибутковістю банківських послуг.

Практичне значення одержаних результатів. Отримані результати можуть бути використані в практичній діяльності банків при удосконаленні управління прибутковістю банківськими послугами.

Особистий внесок магістра. Випускна кваліфікаційна робота є самостійним завершенням дослідження автора.

Публікації. Окремі результати дослідження знайшли відображення у науковій статті: Ходаківська А.В. «Нормативні вимоги щодо забезпечення прибутковості банківських послуг за їх видами» // Стратегії розвитку фінансового ринку України: зб. наук. ст. студ. заочної форми навчання / відп. ред. Н.П. Шульга. – К.:Київ. нац. торг. – екон. ун-т, 2018. – 398 с. (С.251-257).

Обсяг та структура роботи. Робота складається з 3 розділів, вступу, висновків, списку використаних джерел та додатків. Обсяг роботи складає 76 сторінок. В роботі представлено 14 таблиць, 16 рисунків, 4 додатки та використано 71 наукових джерела.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ УПРАВЛІННЯ ПРИБУТКОВІСТЮ БАНКІВСЬКИХ ПОСЛУГ

1.1. Економічна сутність дефініцій «прибутковість банківських послуг» та «управління прибутковістю банківських послуг»

За останні роки становище і умови діяльності банків істотно змінилися. Відносна нестабільність курсу національної грошової одиниці, інфляція спонукають банки забезпечувати прибутковість за рахунок розширення обсягу банківських послуг.

Слід зазначити, що дослідження теоретичних основ управління прибутковістю банківських послуг доцільно розпочати зі з'ясування понятійного апарату: «прибутковість банківських послуг» та «управління прибутковістю банківських послуг», які базуються на категоріях «банківські послуги», «прибуток» та «прибутковість».

Для визначення сутності дефініцій «прибутковість банківських послуг» та «управління прибутковістю банківських послуг» необхідно провести дослідження сутності економічних категорій у такому порядку: «прибуток» → «банківські послуги» → «прибутковість банківських послуг» → «управління прибутковістю банківських послуг».

Ф.Ф. Бутинець вважає, що «прибуток – це позитивна форма фінансових результатів, яка є рушійною силою, метою підприємницької діяльності та показником її ефективності. Він визначається як перевищення суми доходів над сумою витрат, які були понесені для отримання цих доходів» [7, с. 495].

Г.В. Савицька прибуток пов'язує з ризиком та вкладеним капіталом. Г.В. Савицька зауважує: «прибуток - це частина чистого доходу, який безпосередньо одержують підприємства після реалізації продукції як винагороду за вкладений капітал і ризик підприємницької діяльності» [53, с. 273].

А.М. Поддєрьогін вважає, що «прибуток – це частина додаткової вартості, створеної і реалізованої, готової до розподілу. Підприємство одержує прибуток після того, як втілена у створеному продукті вартість буде реалізована і набере грошової форми»[59, с. 90]. Сучасні вітчизняні вчені вважають, що прибуток комплексне поняття та пропонують декілька його визначень.

Економічна роль прибутку в умовах ринку, на думку В.Д. Базилевича, «виявляється в тому, що він:

- є рушійною силою функціонування та розвитку економіки, основним спонукальним мотивом підприємницької діяльності;
- сприяє найефективнішому розподілу та використанню ресурсів, упровадженню досягнень науково-технічного прогресу, скороченню витрат, поліпшенню якості продукції та її споживчих властивостей;
- є джерелом розширення суспільного виробництва, примноження національного багатства та задоволення соціальних потреб суспільства» [17, с. 265].

Рідше в економічній літературі можна зустріти визначення дефініції «банківський прибуток» чи «прибуток банку». Прибуток банку вчені вважають головною метою його діяльності.

М. Я. Ревич вважає прибуток, отриманий комерційним банком, є «матеріальною основою його подальшого функціонування та його рейтингу на банківському ринку» [48, с. 119]. Таким чином, М. Я. Ревич прибуток банку поєднує з рейтингом на банківському ринку, що вважаємо не зовсім коректним.

Прибуток банку, на думку О. А. Криклій, є внутрішнім джерелом розвитку, а його розмір «безпосередньо залежить від рівня організації фінансового менеджменту, що базується на кваліфікованій оцінці ступеня ризику при проведенні окремих банківських операцій» [28, с. 6].

Характеристики, які визначають місце і роль банківського прибутку в умовах ринкової економіки, відображені на рисунку 1.1.

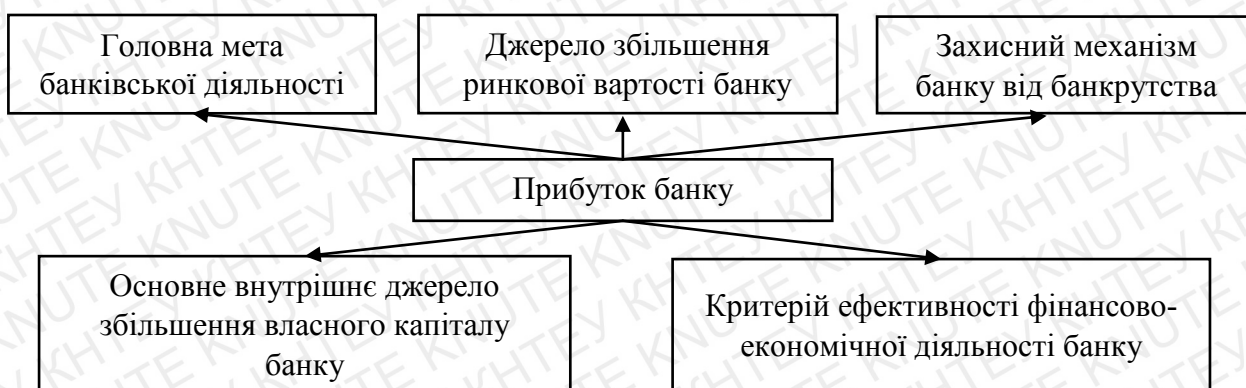

Рис. 1.1. Місце і роль банківського прибутку

*Примітка: [32, с. 186]

Д. В. Пірог прибуток вважає важливим показником для різних зацікавлених осіб (власників, інвесторів, вкладників, позичальників та держави), тобто акцентує увагу на його інформаційній функції. Прибуток є «основною ціллю існування банку і залежить, насамперед, від величини доходу, який, у свою чергу, залежить від величини залучених коштів та інвестицій, відсоткової ставки та величини і структури активів банку» [42, с. 75].

Отже, прибуток є основою фінансово-економічного розвитку банку, забезпеченні інтересів його засновників, визначає необхідність ефективного і безперервного управління банком, що є процесом розробки та прийняття відповідних управлінських фінансових рішень за всіма основними аспектами його формування, розподілу та використання банківською установою.

Банківські послуги, на думку С. В. Фімяр, це «комплексна діяльність банку із задоволення потреб клієнта при проведенні банківських операцій або із залучення тимчасово вільних ресурсів, спрямована на одержання прибутку» [58, с. 130]. Зважаючи на особливості діяльності комерційних банків, банківські послуги можна класифікувати за різними ознаками. Оскільки наше дослідження присвячене управлінню прибутковістю банківських послуг, обмежимося поділом послуги на «базові та небазові» [1, с. 13]. Базовими є послуги, які створюють первинну сферу банківської діяльності – депозитні, кредитні та розрахункові. Решту послуг можна

віднести до небазових, однак важливих для грошового ринку послуг (інвестування; випуск власних цінних паперів; випуск, розповсюдження та проведення лотерей; зберігання цінностей або надання в майновий найм (оренду) індивідуального банківського сейфа; інкасації коштів та перевезення валютних цінностей; ведення реєстрів власників іменних цінних паперів; надання консультаційних та інформаційних послуг щодо банківських та інших фінансових послуг).

Вважаємо, що поєднання сутності двох визначальних категорій «прибуток» та «банківські послуги», дає можливість сформулювати таке визначення: прибуток від банківських послуг – позитивний фінансовий результат, що є головною метою діяльності банку та забезпечує зростання добробуту засновників банку.

С. Є. Борисова, І. В. Швецова запропонували трактування прибутковості банку – «сумарний позитивний результат його господарсько-фінансової та комерційної діяльності. Доходами банку покриваються всі його операційні витрати, формується прибуток, обсяг якого визначає рівень дивідендів, зростання капіталу, розвиток пасивних та активних операцій» [4, с. 145]. На нашу думку, дане визначення не розкриває сутність прибутковості, лише вказують на сумарний позитивний результат.

Г. Т. Карчева пропонує визначення сутності прибутковості банку: «є основним показником ефективності його фінансово-господарської та комерційної діяльності. Рівень прибутковості залежить від визначеної банком стратегії діяльності, ефективності управління активами і пасивами, контролю за банківськими ризиками, від методів, що використовуються для підтримання ліквідності» [22, с. 312]. Таким чином, Г. Т. Карчева прибутковість банку пов'язує з ефективністю фінансово-господарської та комерційної діяльності комерційного банку.

Вважаємо, що для визначення сутності прибутковості банківських послуг слід керуватися положеннями, що прибутковість – це відносний показник діяльності підприємства; прибутковість передбачає отримання

позитивного фінансового результату – чистого прибутку та, відповідно, переважання доходів над витратами; мета забезпечення прибутковості – забезпечення зростання добробуту засновників банку; банківські послуги – це комплексна діяльність банку із задоволення потреб клієнта при проведенні банківських операцій (депозитні, кредитні та розрахункові, інвестиційні, з цінними паперами, консультаційні та інформаційні тощо).

Авторське визначення «прибутковості банківських послуг»: позитивний відносний результат, отриманий комерційним банком при наданні банківських послуг (депозитних, кредитних та розрахункових, інвестиційних, консультаційних, інформаційних тощо) для забезпечення зростання добробуту засновників банку.

На думку І.А. Бланка, управління прибутком є процесом розробки і прийняття управлінських рішень за всіма основними аспектами його формування, розподілу і використання. Врахувати тактичні та стратегічні аспекти управління запропонували Р. Брейли, С. Майерс. На їхню думку, під управлінням прибутком потрібно розуміти побудову системи управління, що враховує тактичні та стратегічні аспекти управління, спрямовану на підвищення кінцевих результатів діяльності суб'єкта господарювання, яка розглядається як сукупність взаємопов'язаних елементів, кожен з яких виконує певну роботу, спільна дія котрих забезпечує досягнення механізму отримання прибутку заданої величини [6].

На думку Н.П. Радковської, сутність управління прибутком є «складним багатофункціональним механізмом, що складається з окремих ланок, тісно пов'язаних між собою, до яких належать:

- вибір підрозділів банку, що беруть участь у процесі управління прибутком;
- планування доходів, витрат і прибутку банку;
- застосування різних способів оцінки прибутковості банківської діяльності» [47, с. 22].

О. О. Рибалка визначає управління прибутком банку як «складний багатофункціональний механізм, який складається з окремих елементів, тісно пов'язаних між собою» [52, с. 161-165]. На нашу думку, ці визначення є неповними, оскільки автори не зазначили, які саме елементи включаються до складу цього механізму та який між ними взаємозв'язок.

Управління прибутком банку — це «комплекс взаємопов'язаних управлінських рішень щодо процесу його формування, розподілу та використання. Для ефективного управління банком у цілому, зокрема таким важливим показником, як прибуток, необхідне вдосконалення існуючих інструментів управління» [42, с. 75].

Отже, управління прибутковістю банків – це складний комплексний взаємопов'язаний процес управління, що є складовою загального процесу управління банківською діяльністю, який реалізується за допомогою основних функцій – планування, організування, регулювання, контролю, мотивації і аналізу з метою досягнення та підвищення рівня прибутковості при врахуванні наявних рівнів ризиків та загроз.

Управління прибутковістю банківської діяльності здійснюється на етапах формування, розподілу та використання банківського прибутку. Управління прибутковістю банку реалізується за допомогою основних функцій – планування, організування, регулювання, контролю, мотивації і аналізу з ціллю досягнення та підвищення рівня прибутковості при врахуванні наявних рівнів ризиків та загроз.

Реалізацією стратегічних і тактичних задач управління прибутковістю необхідно здійснювати через ефективно функціонуючий механізм управління прибутковістю, який, на нашу думку, повинен включати такі складові:

- організаційно-економічну (сукупність організаційних підходів впливу та економічних способів та засобів впливу з ціллю реалізації механізму управління прибутковістю банків);
- фінансову (сукупність методів фінансового забезпечення управління прибутковістю банків);

- мотиваційну (сукупність командно-адміністративних заходів, що стимулюють управління прибутковістю банків);
- правову (сукупність норм та правил організації управління прибутковістю банків);
- інформаційну (сукупність інформаційних даних для забезпечення управління прибутковістю банків).

Управління прибутковістю банків реалізується через систему управління прибутковістю банків, що визначається цілеспрямованим організуючим впливом суб'єкта управління, керуючої системи (комплекс підрозділів, які забезпечують управління прибутком банку) на об'єкт управління, керовану систему – прибутковість банківської діяльності. «Головною метою управління прибутком є забезпечення максимізації добробуту засновників, учасників банку в поточному та перспективному періодах» [40, с. 293-295].

Отже, управління прибутковістю банківських послуг – це складний комплексний взаємопов'язаний процес управління реалізацією банківських послуг, з метою забезпечення максимізації добробуту засновників, учасників банку.

1.2. Нормативні вимоги щодо забезпечення прибутковості банківських послуг за їх видами

Управління прибутковістю банківських послуг як складний та комплексний процес передбачає процес управління реалізацією банківських послуг, які, в свою чергу, підлягають регулюванню та регламентуванню чинним законодавством. Нормативно-правове поле регулювання банківської справи в Україні почало формуватися з часу проголошення незалежності України. Враховуючи важливість банківського регулювання у забезпеченні стабільності у розвитку економіки в Україні, існує спеціальне банківське законодавство.

Основою банківського законодавства є Конституція України. Всі законодавчі та нормативно-правові акти повинні прийматися з врахуванням принципів та положень Основного закону держави. Саме такі документи формують адекватну правову інфраструктуру у державі, в якій існує верховенство закону.

Правова інфраструктура забезпечення прибутковості банківських послуг в Україні має три рівні:

1) *Законодавство*. За відсутності єдиного систематизованого нормативно-правового акту, норми якого б урегульовували взаємовідносини, що виникають у сфері банківської діяльності, такого, як наприклад, Банківський кодекс, банківське законодавство, класифікують як загальне, такі спеціальне. До загального законодавства належать Закони України, які визначають основні принципи діяльності суб'єктів ринку, наприклад, Закон України «Про господарські товариства» від 19.09.1991 № 1576-XII [65], Закон України «Про цінні папери та фондовий ринок» від 23.02.2006 № 3480-IV [66], Закон України «Про державне регулювання ринку фінансових послуг» від 12.07.2001 № 2664-III [67], Закон України «Про державне регулювання ринку цінних паперів в Україні» від 30.10.1996 № 448/96-ВР [68], Закон України «Про інвестиційну діяльність» від 18.09.1991 № 1560-XII [69], Закон України «Про запобігання та протидію легалізації (відмивання) доходів, отриманих злочинним шляхом» від 14.10.2014 № 1702-VII [70], Податковий кодекс України від 02.12.2010 № 2755-VI [43] тощо.

Спеціальне законодавство спрямоване на врегулювання взаємовідносин між суб'єктами ринку банківських послуг. До нього належать Закон України «Про банки і банківську діяльність» від 07.12.2000 № 2121-III [19], Закон України «Про Національний банк України» від 20.05.1999 № 679-XIV [20], «Про іпотечне кредитування, операції з консолідованим іпотечним боргом та іпотечні сертифікати» від 19.06.2003 № 979-IV, Закон України «Про систему гарантування вкладів фізичних осіб» від 23.02.2012 № 4452-VI [21], Закон України «Про платіжні системи та переказ коштів в Україні» 05.04.2001 №

2346-III [71].

2) *Серії регулятивних правил.* Регулятивні (підзаконні нормативні) акти стосуються безпосередньо правил здійснення банківських операцій, які розробляють компетентні наглядові органи. Сюди можна віднести Постанови Кабінету Міністрів, Постанови Правління НБУ, Укази Президента. Приклади охоплюють і правила регулювання достатності капіталу; порядок формування обов'язкових резервів; правила здійснення валютних операцій тощо.

3) *Роз'яснення та коментарі до нормативно-правових документів.* Це інтерпретація нормативно-правових актів, що надає наглядовий орган для деталізації своїх дій щодо застосування законодавства або регулятивних правил.

Нормативно-правові акти центрального банку України видають у формі постанов Правління НБУ та затверджених ними інструкцій, положень, правил. Нормативні акти НБУ підлягають обов'язковій державній реєстрації в Міністерстві юстиції України та набувають чинності через десять днів після їхньої реєстрації, якщо в них самих не встановлено пізніший термін набуття юридичної сили.

Вітчизняному банківському законодавству характерно: багаторівневий характер правового регулювання банківської діяльності та наявності значної кількості підзаконних нормативних актів; відсутність єдиного кодифікованого акту з банківської діяльності; динамічність норм банківського права, постійне внесення змін і доповнень до нормативних актів; суперечність та складність багатьох нормативних актів, їх неузгодженість з актами, що стосуються ринкового господарювання.

Інструкція про порядок регулювання діяльності банків в Україні від 28.08.2001 № 368 [45] введена з метою забезпечення стабільної діяльності банків та своєчасного виконання ними зобов'язань перед вкладниками, а також запобігання неправильному розподілу ресурсів і втраті капіталу через ризики, що притаманні банківській діяльності. Інструкція розроблена

відповідно до загальноприйнятих у міжнародній практиці принципів і стандартів та містить нормативні значення основних показників:

- нормативи капіталу: мінімального розміру регулятивного капіталу (H1), достатності (адекватності) регулятивного капіталу (H2), достатності основного капіталу (H3);
- нормативи ліквідності: миттєва ліквідність (H4), поточна ліквідність (H5), короткострокова ліквідність (H6); коефіцієнт покриття ліквідністю (LCR);
- нормативи кредитного ризику: максимального розміру кредитного ризику на одного контрагента (H7), великих кредитних ризиків (H8), максимального розміру кредитного ризику за операціями з пов'язаними з банком особами (H9);
- нормативи інвестування: інвестування в цінні папери окремо за кожною установою (H11), загальної суми інвестування (H12) [45].

Отже, станом на початок 2018 р. у переліку показників, які підлягають регламентуванню Національним банком України та значення яких підлягають постійному моніторингу відсутні показники прибутковості.

У вітчизняній практиці банківського нагляду, враховуючи міжнародні стандарти бухгалтерського обліку та звітності, став значно ґрунтовнішим аналіз показників прибутковості банку, стала більш об'єктивною рейтингова оцінка його діяльності. Виходячи з нормативно-правових документів, при визначенні прибутковості банків враховується більш широкий перелік показників, а саме:

- «динаміка та рівень прибутковості;
- якість, структура і достатність надходжень (здатність покривати витрати, збитки,
- забезпечувати стабільне зростання рівня регулятивного капіталу, повнота формування резервів під активні операції та виплату дивідендів акціонерам);
- обсяг і динаміка змін різних складових доходів/витрат,

прибутковості активів і витрат за зобов'язаннями, існуючі тенденції таких змін ;

- залежність фінансового стану банку від непередбачених доходів (враховуються доходи, що мають випадковий характер виникнення) та від непередбачених витрат, від ризикових видів діяльності (спекулятивні доходи) або нетрадиційних джерел доходу;

- якість бюджетного (підготовка кошторисів) і фінансового планування, а також якість контролю за виконанням намічених планів;

- коригування статей доходів/витрат, результату діяльності за результатами інспекційних перевірок;

- ефективність системи ціноутворення на банківські продукти;

- вплив можливих санкцій за судовими процесами тощо» [36, с.21].

Аналіз оцінки прибутковості банку під час проведення інспекційних перевірок почав здійснюватись у вісім етапів:

- 1) насамперед оцінюється здатність банку покривати витрати, збитки, забезпечувати стабільне зростання рівня регулятивного капіталу, повнота формування резервів під активні операції та виплату дивідендів акціонерам у достатньому розмірі. Аналізується вплив коригувань статей доходів та витрат, що здійснений за результатами інспекційних перевірок, на прибутковість банку;

- 2) здійснюється аналіз якості, структури і достатності надходжень, обсягу змін в структурі доходів та витрат, прибутковості активів і витрат за, зобов'язаннями, тенденції таких змін. Оцінюється залежність прибутковості від непередбачених доходів (доходи, що мають випадковий характер виникнення) та схильність до непередбачених витрат, від ризикових видів діяльності (спекулятивні доходи) або нетрадиційних джерел доходу та впливу можливих санкцій за судовими процесами тощо;

- 3) проводиться аналіз показників ефективності роботи банку;

- 4) аналізуються доходи та витрати майбутніх періодів;

- 5) оцінюється ефективність системи ціноутворення на банківські

продукти;

б) проводиться аналіз якості бюджетного (підготовка кошторисів) і фінансового планування, а також якості контролю за виконанням цих планів;

7) здійснюються перевірки системи внутрішнього контролю доходів та витрат;

8) проводиться аналіз правомірності та достовірності обліку доходів та витрат.

Слід зазначити, що для акціонерів банку найважливішим показником є рентабельність капіталу (ROE), тобто їх цікавить, скільки вони отримають з інвестованої ними однієї гривні у фінансово - економічну діяльність банку, тому акціонери, як правило, ставлять завдання перед вищим керівництвом банківської установи щодо досягнення необхідного рівня прибутковості власного капіталу. Результати цього аналізу використовуються при визначенні рейтингової оцінки прибутковості банку.

Основний показник прибутковості банків - прибутковість активів. Вона показує, наскільки ефективно працює банк, тобто яка середня сума прибутку отримана однією одиницею активів. Інформацію щодо прибутку на кошти акціонерів містить показник прибутковості акціонерного капіталу. Він визначає, який чистий прибуток після відрахування податків отриманий на одну грошову одиницю акціонерного капіталу банку .

Використання системи цих показників дозволить в існуючих умовах оцінити прибутковість та ефективність роботи банку як адміністрацією, так і клієнтам банку. Зазначимо, що показник ROA дає корисну інформацію для органів банківського нагляду та клієнтів банку, а показник рентабельності власного капіталу ROE важливіший для власників банківської установи.

Як показує практика інспекційних перевірок, для забезпечення ґрунтовного аналізу та оцінки ефективності роботи банку, прибутковості його діяльності, став більш детальним аналіз таких показників:

- рентабельності активів;
- рентабельності капіталу;

- чистого середу;
- чистої процентної маржі (табл. 1.1.).

Таблиця 1.1

Основні коефіцієнти для оцінки рівня прибутковості банку

Коефіцієнт	Методика розрахунку	Характеристика
Прибутковість капіталу (ROE)	$ROE = \text{ЧП} / K$, де ЧП - чистий прибуток; K - власний капітал банку	Рекомендоване значення коефіцієнта ROE не менше 15 %. Він показує, скільки чистого прибутку припадає на 1 грн. власного капіталу банку
Прибутковість активів (ROA)	$ROA = \text{ЧП} / PA * 100 \%$ або $ROA = \text{ЧП} / A * 100 \%$, де PA - робочі активи банку; A - загальні активи банку	Коефіцієнт ROA має бути не менше 1 % і показує, скільки чистого прибутку приносить 1 грн. активів банку
Чистий спред (ЧС)	$ЧС = \text{ПД} / \text{ПА} * 100\% - \text{ПВ} / \text{ПП} * 100\%$ де ПД – процентні доходи; ПА - платні активи, тобто активи, за якими банк отримує доходи; ПВ - процентні витрати; ПП - платні пасиви, тобто пасиви, за якими банк несе витрати	Оптимальне значення показника не менше 1,25%. Чистий спред – це різниця між середніми процентними ставками за активними і пасивними операціями, що показує чисту дохідність банку
Чиста процентна маржа (ЧПМ)	$\text{ЧПМ} = (\text{ПД} - \text{ПВ}) / \text{ПА} * 100 \%$	Оптимальне значення показника не менше 4,5 %. Чиста процентна маржа показує, скільки чистого процентного доходу приносить 1 грн. робочих активів банку

*Примітка: [32, с. 190-191]

Отже, правова інфраструктура забезпечення прибутковості банківських послуг в Україні має три рівні: законодавство (в т. ч. спеціальне законодавство спрямоване на врегулювання взаємовідносин між суб'єктами ринку банківських послуг: Закон України «Про банки і банківську діяльність» від 07.12.2000 № 2121-III, Закон України «Про Національний банк України» від 20.05.1999 № 679-XIV, «Про іпотечне кредитування, операції з консолідованим іпотечним боргом та іпотечні сертифікати» від 19.06.2003 № 979-IV, Закон України «Про систему гарантування вкладів фізичних осіб» від 23.02.2012 № 4452-VI, Закон України «Про платіжні системи та переказ коштів в Україні» 05.04.2001 № 2346-III); регулятивні (підзаконні нормативні) акти стосуються безпосередньо правил здійснення банківських операцій, які розробляють компетентні наглядові органи.

1.3. Інструментарій забезпечення прибутковості банківських послуг за їх видами

Основою сучасного управління прибутковістю банку є поділ банківського бізнесу на незалежні бізнес-напрями з одного боку, виділення в організаційній структурі підрозділів, що приносять банку дохід, і витратних центрів (центрів прибутку та центрів витрат) – з іншого. Це дає змогу групувати інформаційні, фінансові потоки за певними категоріями, робить їх більш доступними та прозорими, що, водночас, значно спрощує управління банком загалом, ведення управлінського обліку та організацію ефективного контролю за результатами діяльності банку [28, с. 66].

Забезпечення прибутковості банківських послуг має ґрунтуватися на наступних принципах:

- ефективності - утворюється в результаті реалізації зусиль спрямованих на підвищення ефективності банківської діяльності;
- надійності - означає створення таких умов, які допомагають банку здійснювати свою діяльність безперервно, з мінімальними ризиками і

гарантувати безпечне функціонування банку в окремій сфері;

- системності - полягає в тому, що управління прибутком банку розглядається як система, яка має різні стадії прийняття рішень і набір певних елементів, які знаходяться в тісному взаємозв'язку і взаємодії один з одним;
- динамічності - визначає розробку механізму управління прибутком банку як систему, яка має різні стадії прийняття рішень і набір певних елементів, які знаходяться в тісному взаємозв'язку і взаємодії один з одним;
- єдності стратегій - означає, що всі управлінські рішення повинні бути спрямовані на досягнення стратегічних цілей банку.

Механізм управління прибутковістю банків, за підходом М. Я. Ревич, наведено на рисунок 1.2.

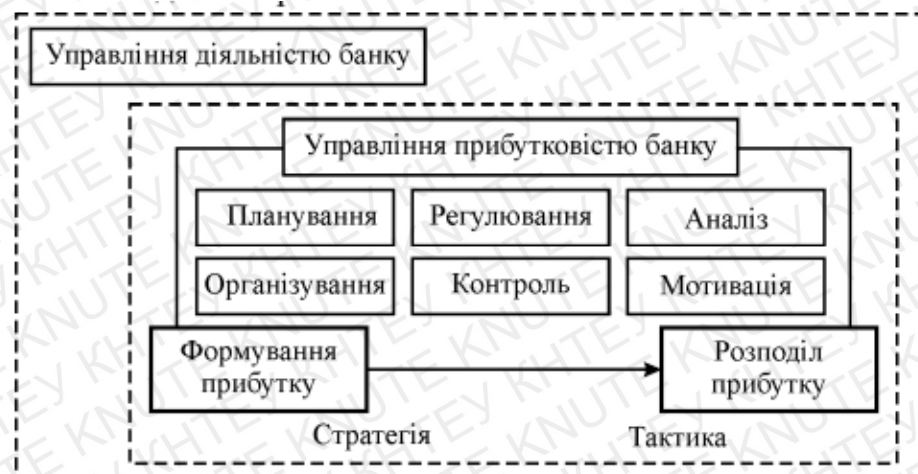

Рис.1.2. Механізм управління прибутковістю банків

*Примітка: [49, с. 245]

Управління прибутковістю банківської діяльності здійснюється на етапах формування, розподілу та використання банківського прибутку. Кризовий та посткризовий періоди розвитку банків супроводжуються поступовим скороченням збитковості банківських установ, яка була зумовлена наявними проблемами в стратегічному та оперативному управлінні ключовими сферами банківської діяльності, відсутністю стратегій управління прибутком за умов фінансової нестабільності. Це зумовило необхідність роз-

робки стратегій менеджменту фінансових результатів банківської діяльності. На нашу думку, доцільно виокремити такі типи стратегій управління прибутковістю, як: агресивна (наступальна) стратегія, захисна та диверсифікаційна. Кожна із цих стратегій передбачає:

1. Агресивна (наступальна) – максимізацію рівня розширення послуг через стимулювання розширення мережі філій;
2. Захисна – контроль над витратами з метою подальшого збільшення прибутку банку як різниці між абсолютною величиною доходів і затрат. Ця стратегія є ефективною у довготерміновій перспективі.
3. Диверсифікаційна - поєднання агресивної та захисної стратегії, так званий певний "medium", що дає змогу взаємоузгодити переваги та недоліки обох варіантів стратегій управління прибутком банку.

Управління прибутковістю банківських послуг реалізується через систему управління прибутковістю банків, що визначається цілеспрямованим організуючим впливом суб'єкта управління, керуючої системи (комплекс підрозділів, які забезпечують управління прибутком банку) на об'єкт управління, керовану систему - прибутковість банківської діяльності. Така система базується на концепції виділення в рамках організаційної структури банку так званих центрів відповідальності. Центр фінансової відповідальності - це підрозділ банку, виділений за ринково-продуктовою або функціональною ознакою, що надає певний перелік основних і додаткових видів банківських послуг і повністю контролює різні аспекти формування та розподілу прибутку. Менеджер, який приймає управлінські рішення та відповідає за виконання планових кількісних, цінових та фінансових показників, здійснює управління такою бізнес-одиницею.

Для реалізації механізмів управління прибутковістю, які застосовуються підрозділами банку, виділяємо основні методи (організаційні, економічні, спеціальні), важелі (економічні, фінансові, правові), інструменти (технологій та програм) з метою підвищення прибутковості банківської діяльності. Побудова системи управління прибутком потребує існування систематизо-

ваного переліку об'єктів управління прибутком банківської установи. Систему управління прибутком банку наведено на рис. 1.3.

Рис. 1.3. Система управління прибутковістю банку

*Примітка: побудовано автором

Згідно із зазначеними факторами, банкам доцільно розробляти стратегію прибутковості своєї діяльності за чотирма складовими:

1. Стратегія управління організаційною структурою і ризиками:
 - а) створення багаторівневої системи управління банком із чітким визначенням функцій усіх відділень;
 - б) створення комплексної системи аналізу і планування;
 - в) формування процесу управління ризиками на основі визначення єдиних підходів із використанням інформаційних технологій.
2. Маркетингова стратегія:
 - а) створення системи PR з метою закріплення бренду банку і його місця у системі суспільних відносин;
 - б) використання інформаційних каналів розміщення реклами, виходячи із мети банку і принципів роботи з основними групами клієнтів;
 - в) спонсорство, благодійність.

3. Стратегія контролю:

- а) вдосконалення системи контролю за проведенням банківських операцій;
- б) посилення валютного контролю;
- с) створення системи контролю за діяльністю окремих структурних підрозділів банку та господарською діяльністю в цілому.

4. Стратегія управління персоналом:

- а) удосконалення системи підвищення кваліфікації персоналу;
- б) впровадження системи планування кар'єри для перспективних працівників;
- с) створення ефективної системи мотивації співробітників

Концепція «високорентабельної банківської діяльності», у країнах з розвиненою ринковою економікою, базується на трьох «китах»:

I) максимізації доходів (від наданих кредитів та операцій із цінними паперами, а також підтримка гнучкої структури активів, яка пристосована до змін процентної ставки);

II) мінімізації витрат (через оптимізацію структури пасивів, зменшення втрат від безнадійних позичок, жорсткий контроль за накладними витратами;

III) грамотному та ефективному менеджменті.

Отже, управління прибутковістю банківських послуг включає систему методів, важелів та інструментів, що пов'язані із формуванням, розподілом та використанням прибутку банку, і здійснюється з метою підвищення прибутковості та покращення ефективності банківської діяльності. Він реалізується через систему управління прибутковістю банків, що визначається цілеспрямованим організуючим впливом суб'єкта управління, керуючої системи (комплекс підрозділів, що забезпечують управління прибутком банку) на об'єкт управління, керовану систему складові прибутковості банківської діяльності.

РОЗДІЛ 2

ДОСЛІДЖЕННЯ РЕЗУЛЬТАТИВНОСТІ НАДАННЯ БАНКІВСЬКИХ ПОСЛУГ В УКРАЇНІ ЗА 2014-2017 РОКИ

2.1. Аналіз показників результативності діяльності банків в Україні

Аналіз показників результативності діяльності банків розпочнемо з визначення динаміки основного абсолютного показника – чистого прибутку (збитку) банків України (рисунок 2.1), оскільки саме прибуток в цілому по банківській системі забезпечує її надійність, гарантує безпеку вкладів і наявність джерел кредитування, від яких залежать споживачі банківських послуг. Обсяг, млн. грн.

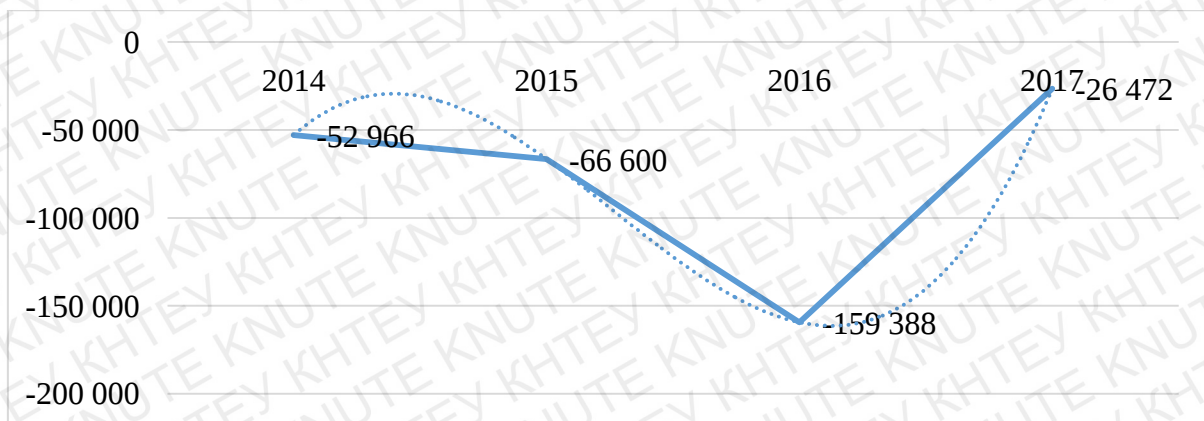

Рис. 2.1. Чистий прибуток (збиток) банків України (станом на 31.12.) 2014-2017 рр. млн грн

**Примітка:* побудовано автором за даними Національного банку України

За даними Національного банку України, що наведені у додатках А, Б, В, Г можна стверджувати про загальну збитковість діяльності комерційних банків у досліджуваних роках. Варто зазначити, що з 2014 р. розпочалася стійка тенденція до зменшення чистого фінансового результату та поступового зменшення ефективності діяльності банків. У 2015 р. рівень збитків у банківській системі України збільшився на 25,74%, що становило 13 634 млн. грн, 2016 р. – 139,32%, що становило 92 788 млн грн, такий

рівень збитковості пов'язаний з збитками банків від тих операцій, що були проведені на непідконтрольній Україні території.

У 2017 р. загальний чистий фінансовий результат був представлений збитком, проте він скоротився на 83,39% або 132 916 млн грн, набувши найменшого значення за досліджуваний період. Для визначення показників результативності діяльності банків в Україні проведемо аналіз результативності окремих банків за 2014-2017 рр.

У 2014 р. у банківській системі України функціонувало 158 банків, у складі першої групи 5 банків були прибутковими та 11 збитковими, у складі другої групи – 10 прибуткових та 9 збиткових тощо. Рейтингування комерційних банків за розміром чистого прибутку (збитку) наведено у табл. 2.1.

Таблиця 2.1

Рейтингування банків за розміром чистого прибутку (збитку) станом на
31.12.2014 р.

Банк	Чистий прибуток, тис грн	Банк	Чистий збиток, тис грн
1. СІТІБАНК	1 379 831	1. ВІЕЙБІ БАНК	10 055 368
2. ПРИВАТБАНК	749 036	2. УКРЕКСІМБАНК	9 805 548
3. ВТБ БАНК	642 795	3. ОЩАДБАНК	8 564 446
4. ІНГ БАНК УКРАЇНА	228 880	4. МІСЬКИЙ КОМЕРЦІЙНИЙ БАНК	3 951 786
5. КРЕДИТ ЄВРОПА БАНК	170 086	5. ПРОМІНВЕСТБАНК	3 453 846
6. БМ БАНК	133 317	6. УКРГАЗБАНК	2 801 124
7. СБЕРБАНК РОСІЇ	108 049	7. УКРСОЦБАНК	2 662 247
8. КРЕДІ АГРІКОЛЬ БАНК	90 416	8. ОТП БАНК	1 999 097
9. ПРОКРЕДИТ БАНК	78 663	9. РАЙФФАЙЗЕН БАНК АВАЛЬ	1 367 334
10. ПЕРШИЙ УКР. МІЖНАРОДНИЙ БАНК	54 200	10. ЕКСПОБАНК	1 095 592

*Примітка: складено автором за даними Національного банку України

Отже, сальдований збиток українських банків у 2014 році, що становив

52,966 млрд грн, тоді як у 2013 році зафіксовано їхній прибуток у розмірі 1,436 млрд грн. Доходи банків України за 2014 р. порівняно з 2013 роком збільшилися на 24,5% і становили 210,2 млрд грн. Витрати банків України за 2014 рік порівняно з 2013 роком зросли на 57,2% і становили 263,2 млрд грн. Збиток за системою банків на 1 січня 2015 року становив 53 млрд грн.

За даними НБУ, сальдований збиток банків у грудні становив 30,547 млрд грн. За оцінкою НБУ, на фінансовий результат системи банків негативно вплинули збитки банків, зарахованих до категорії неплатоспроможних і в яких введено тимчасові адміністрації – 19,9 млрд грн.

В 2014 році негативні фінансові результати діяльності банків України зумовлені збільшенням обсягів відрахувань у резерви на можливі втрати від активних операцій, тоді як основні банківські операції в цілому по системі залишалися прибутковими. У НБУ нагадали, що банки втратили заставне майно та інше забезпечення за кредитами, що позначилося на якості кредитного портфеля і вимагало ухвалення комплексу стабілізувальних заходів.

Найбільші прибутки були отримані такими банками: Сітібанк, Приватбанк, Втб банк, ІНГ Банк Україна, Кредит Європа Банк, Бм банк, Сбербанк росії, Креді Агріколь Банк, Прокредит банк, Перший укр. міжнародний банк. Збиток банківської системи України в 2015 році склав 66,6 млрд грн, свідчать дані, оприлюднені Національним банком України. Доходи банків за минулий рік склали 199,2 млрд грн (на 19,4% більше в порівнянні з 2014 роком), витрати – 265,8 млрд грн, або на 34,4% більше торішніх.

Проведення коригувань призвели до зменшення загального обсягу процентних доходів за грудень 2015 року до 800 млн грн проти 12,2 млрд грн в листопаді. В той же час це не відображає ситуацію з реальним отриманням банками процентних доходів, обсяг яких останні місяці є стабільним.

За підсумками 2015 року 71 банк отримав прибуток на загальну суму 5,2 млрд грн, у тому числі за грудень – 63 банку на загальну суму 21,2 млрд грн.

Рейтингування банків за розміром чистого прибутку (збитку) у 2015 р. наведено у табл. 2.2.

Таблиця 2.2

Рейтингування банків за розміром чистого прибутку (збитку) станом на 31.12.2015 р.

Банк	Чистий прибуток, тис грн	Банк	Чистий збиток, тис грн
1. ПАТ "СІТІБАНК"	1 630 450	1. ПАТ "Промінвестбанк"	20 272 049
2. ПАТ "ІНГ Банк Україна"	854 874	2. АТ "Укрексімбанк"	14 132 383
3. ПАТ "Креді Агріколь Банк"	441 361	3. АТ "ОЩАДБАНК"	12 273 078
4. ПАТ "Банк Кредит Дніпро"	282 627	4. ПАТ "СБЕРБАНК"	6 328 545
5. АБ "УКРГАЗБАНК"	259 672	5. ПАТ "ВТБ БАНК"	4 551 555
6. ПАТ КБ "ПРИВАТБАНК"	216 121	6. ПАТ "УКРСОЦБАНК"	3 224 844
7. ПАТ "ПЕРЕХІДН. БАНК "РВС БАНК"	188 016	7. АТ "ОТП БАНК"	2 847 716
8. ПАТ "Дойче Банк ДБУ"	132 101	8. ПАТ "АЛЬФА-БАНК"	2 657 691
9. ПАТ "КРЕДОБАНК"	112 449	9. ПАТ "УНІВЕРСАЛ БАНК"	2 009 719
10. АТ "ПРОКРЕДИТ БАНК"	78 905	10. ПАТ "ПУМБ"	1 752 470

**Примітка:* складено автором за даними Національного банку України

За даними табл. 2.2 можна стверджувати про структурні зміни у ТОП 10 найбільш прибуткових та найбільш збиткових комерційних банків України, проте Сітібанк, ІНГ БАНК Україна, Креді Агріколь Банк, Прокредит Банк належать до прибуткових. Водночас, Промінвестбанк, Укрексімбанк, Ощадбанк, Укрсоцбанк представлені у збиткових банках.

Враховуючи значну питому вагу валютних кредитів в клієнтському кредитному портфелі, погіршення якості обслуговування позичальниками кредитів (в тому числі, що були надані позичальникам в Донецькій та Луганській областях) та падіння обсягів виробництва основних галузей країни, цілком імовірно, що банки будуть і надалі продовжувати

доформування резервів, що обмежує можливості підвищення прибутковості банків. Отже, банківським установам потрібно вдосконалювати механізм щодо формування та управління прибутком.

Визначено, що через банкрутство більш ніж 50 банків в 2014-2015 роках банківська система України (за оцінками експертів) втратила 230 млрд. грн. або близько 9% ВВП України. Фондом гарантування вкладів фізичних осіб в правоохоронні органи подані 2149 претензій про відшкодування збитків фонду на 132,7 млрд. грн. в результаті протиправних дій посадових осіб неплатоспроможних банків, основними фігурантами в яких є власники і топ-менеджери банків.

Таблиця 2.3

Рейтингування банків за розміром чистого прибутку (збитку) станом на 31.12.2016 р.

Банк	Чистий прибуток, тис грн	Банк	Чистий збиток, тис грн
1. АТ "Райффайзен Банк Аваль"	3 820 644	1. ПАТ КБ "ПРИВАТ БАНК"	164 471 701
2. ПАТ "СІПІБАНК"	1 418 329	2. ПАТ "УКРСОЦБАНК"	14 747 451
3. АТ "ОТП БАНК"	954 124	3. ПАТ "ВТБ БАНК"	6 892 227
4. ПАТ "Креді Агріколь Банк"	807 786	4. ПАТ "Промінвестбанк"	5 803 126
5. ПАТ "ІНГ Банк Україна"	791 031	5. ПАТ "АЛЬФА-БАНК"	4 094 773
6. АТ "ОЩАДБАНК"	464 085	6. ПАТ "СБЕРБАНК"	2 908 266
7. ПАТ "ПУМБ"	367 011	7. АТ "БМ БАНК"	2 233 599
8. АТ "ПРОКРЕДИТ БАНК"	300 648	8. АТ "УкрСиббанк"	993 968
9. АБ "УКРГАЗБАНК"	288 995	9. АТ "Укрексімбанк"	956 667
10. ПАТ "КРЕДОБАНК"	263 771	10. ПАТКБ "Правекс-Банк"	588 380

**Примітка:* складено автором за даними Національного банку України

Більш детальний аналіз банків за розміром чистого прибутку (збитку) у 2017 р. дозволяє зробити наступні висновки. Найбільші прибутки отримали

такі банки: "Райффайзен Банк Аваль" (4468 млн. грн.), АТ «УкрСиббанк» (2039 млн. грн.), АТ «Укрексімбанк» з результатом 1392 млн. грн.

Таблиця 2.4

Рейтингування банків за розміром чистого прибутку (збитку) станом на 31.12.2017 р.

Банк	Чистий прибуток, тис грн	Банк	Чистий збиток, тис грн.
1. АТ "Райффайзен Банк Аваль"	4 468 581	1. ПАТ КБ "ПРИВАТБАНК"	-22 796 403
2. АТ "УкрСиббанк"	2 039 161	2. ПАТ "Промінвестбанк"	-7 656 010
3. АТ "Укрексімбанк"	1 392 193	3. ПАТ "ВТБ БАНК"	-4 456 515
4. ПАТ "КРЕДІ АГРІКОЛЬ БАНК"	1 157 240	4. ПАТ "УКРСОЦБАНК"	-3 636 636
5. ПАТ "СІТІБАНК"	1 023 874	5. ПАТ КБ "ФІНАНСОВА ІНІЦІАТИВА"	-1 569 357
6. АТ "ОТП БАНК"	1 021 365	6. ПАТ "БАНК ФОРВАРД"	-664 963
7. ПАТ "ПУМБ"	785 827	7. ПАТ "БТА Банк"	-553 504
8. АБ "УКРГАЗБАНК"	627 812	8. ПАТ "БАНК КРЕДИТ ДНІПРО"	-443 910
9. ПАТ "АЛЬФА-БАНК"	597 216	9. АБ "КЛІРИНГОВИЙ ДІМ"	-347 035
10. АТ "ОЩАДБАНК"	558 523	10. АТ "БМ БАНК"	-186 102

*Примітка: складено автором за даними Національного банку України

Аналіз показників результативності діяльності банків в Україні продовжемо використовуючи відносні показники результативності – рентабельність активів (рисунки 2.2) та рентабельність капіталу.

Коефіцієнт ROA має бути не менше 1 % і показує, скільки чистого прибутку приносить 1 грн. активів банку. Попри рекомендоване позитивне значення, для вітчизняної банківської системи було притаманним виключно від’ємні значення у межах 4,07-116,74%. Отже, збитковість комерційних банків досягала трьох значного числа та на грн активів банку у 2016 р.

припадало 117 грн збитків. У 2017 р. ситуація дещо покращилася та збитковість зменшилася до 2 грн.

Рис. 2.2. Рентабельність активів (ROA) банків України у 2014-2017 рр., %

**Примітка:* побудовано автором за даними Національного банку України

Розподіл комерційних банків України за рівнем рентабельності активів наведений на рис. 2.3 свідчить про наявність відмінностей у розмірах рівня рентабельності. Максимальні значення рентабельності активів коливалися у межах 8,47-30,88%. У 2014 р. найбільший рівень рентабельності активів був забезпечений у ПАТ «Сітібанк» на рівні 13,08%, у 2015 р. ПАТ «Перехідн. БАНК «РВС БАНК» – 30,88%, у 2016 р. ПАТ «БАНК АЛЬЯНС» – 15,99%, у 2017 р. ПАТ «ЮНЕКС БАНК» – 8,47 %.

Мінімальні значення рентабельності активів коливалися у межах 36,72-3122,32 %. У 2014 р. найменший рівень рентабельності активів, тобто максимальний рівень збитковості був характерний для «Міський комерційний банк» у розмірі 3122,32 % та «Банк Демарк» у розмірі 267,04 %. У 2015 р. найменший рівень рентабельності активів ПАТ «ДІВІ БАНК» (-83,97 %), 2016 р. АТ «БМ БАНК» -174,81%, 2017 р. ПАТ «БТА Банк» -36,72%.

Розподіл банків України за рівнем рентабельності активів свідчить про неоднорідність сукупності за коефіцієнтом варіації у 2014 р. – 250% та у 2016 р. – 87,94%. Однорідність сукупності комерційних банків України за коефіцієнтом варіації у 2015 р. – 10,61% та 2017 р. – 4,84%.

Рентабельність капіталу банків України (рис. 2.3) також перебувала поза рекомендованими значеннями та набувала виключно від’ємних значень.

Рис. 2.3. Розподіл банків України за рівнем рентабельності активів у 2014-2017 рр.

Примітка: побудовано автором за даними Національного банку України

Як свідчить дослідження загального стану результативності діяльності України, з початку 2012 р. почалися негативні зміни у фінансовому стані банківських активів, рентабельність активів уперше має негативне значення (0,76) %, отже, оптимально значення – 1%, не досягнуто. Схожу тенденцію мав коефіцієнт рентабельності капіталу (ROE). З 2013 року спостерігається покращення: рентабельність активів складала 0,45%, а капіталу – 3,03%.

Узагальнюючи результати дослідження результативності комерційних банків станом на 31.12. 2017 р. проведемо порівняння результатів діяльності найбільших за розміром активів 10 банків (табл. 2.5).

Таблиця 2.5

Показники діяльності ТОП-10 банків України станом на 31.12.2017 р.,
млн. грн

№ п/ п	Найменування Банку	Активи	Чистий прибуток (збиток)			
			2014	2015	2016	2017
1	ПАТ КБ «Приватбанк»	484897	749	216	-164472	-22796
2	АТ «Ощадбанк»	295880	-8564	-12273	464	559
3	АТ «Укресімбанк»	224423	-9806	-14132	-957	1392
4	АБ «Укргазбанк»	80155	-2801	260	289	628
5	АТ «Райффайзен Банк Аваль»	79247	-1367	-1439	3821	4469
6	ПАТ «Сбербанк»	62859	108	-6329	-2908	132
7	ПАТ «Укрсоцбанк»	58001	-2662	-3225	-14747	-3637
8	ПАТ «Альфа-Банк»	57952	-744	-2658	-4095	597
9	ПАТ «ПУМБ»	54632	54	-1752	367	786
10	АТ «УкрСиббанк»	52588	-870	23	-994	2039
	Всього	145063 3	-25904	-41310	-183232	-15831

*Примітка: складено автором за даними Національного банку України

Розміри кумулятивного розміру чистого фінансового результату ТОП-10 комерційних банків України станом на кінець 2017 р. наведені на рис. 2.4 свідчать про наявність чистого прибутку лише у АТ «Райффайзен Банк Аваль» у розмірі 5483 млн. грн. та АТ «УкрСиббанк» у розмірі 198 млн. грн.

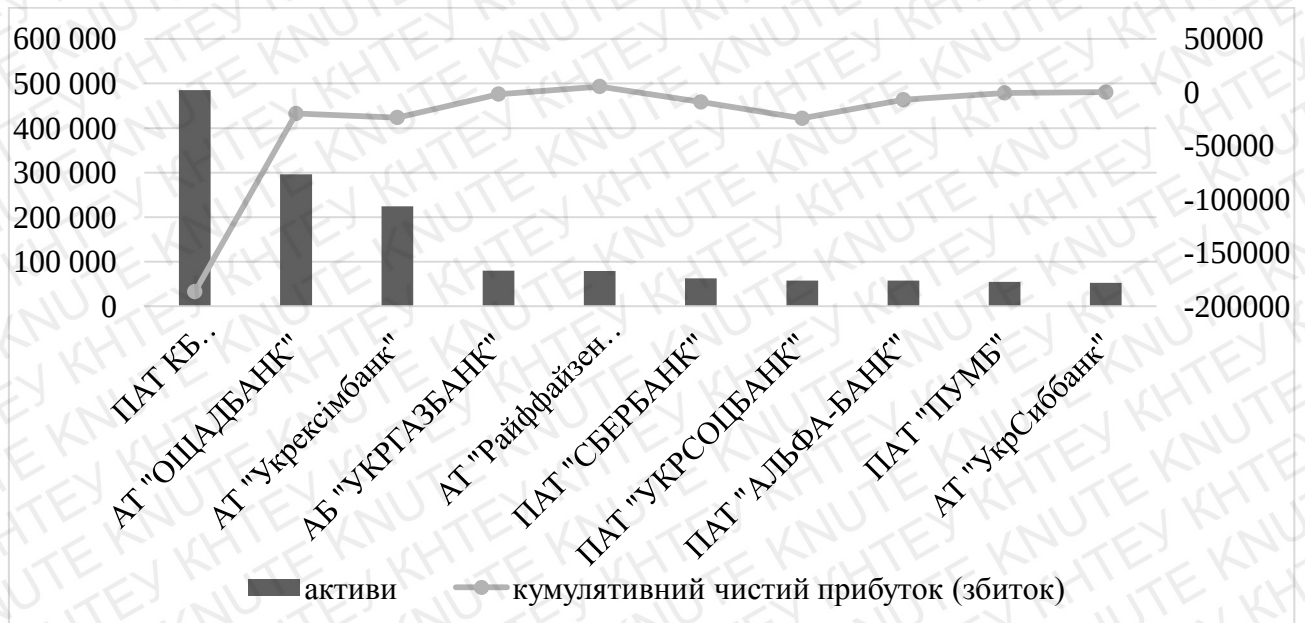

Рис. 2.4. Показники діяльності ТОП-10 банків України станом на 31.12.2017 р., млн. грн

**Примітка:* побудовано автором за даними Національного банку України

Для визначення взаємозв'язку між обсягом активів та результативністю діяльності застосуємо технологію рангової кореляції Спірмена (табл. 2.6).

Оцінка щільності зв'язку між ознаками за коефіцієнтом кореляції Спірмена за вказаною формулою:

$$\rho = 1 - \frac{6 \sum d^2}{n(n^2 - 1)} \quad (2.1)$$

Оцінка щільності зв'язку між ознаками за коефіцієнтом кореляції Спірмена між розміром активів та результатами діяльності банків:

$$\rho = 1 - \frac{6 \cdot (8+81+25+25+16+4+9+36+64)}{10(10^2 - 1)} = 1,58 \quad (2.2)$$

Таблиця 2.6

Вихідні та розрахункові показники для обчислення
рангової кореляції Спірмена, станом на 31.12.2017 р.

№ п/п	Найменування банку	Активи, млн грн	Кумуля- тивний чистий прибуток (збиток), млн грн	Ранги		$d = R_x - R_y$	d^2
				Активи, (R_x)	Кумуля- тивний чистий прибуток (збиток), (R_y)		
1	ПАТ КБ «Приватбанк»	484897	-186303	1	10	-9	81
2	АТ «Ощадбанк»	295880	-19815	2	7	-5	25
3	АТ «Укресімбанк»	224423	-23502	3	8	-5	25
4	АБ «Укргазбанк»	80155	-1625	4	4	0	0
5	АТ «Райффайзен Банк Аваль»	79247	5483	5	1	4	16
6	ПАТ «Сбербанк»	62859	-8996	6	6	0	0
7	ПАТ «Укрсоцбанк»	58001	-24271	7	9	-2	4
8	ПАТ «Альфа-Банк»	57952	-6899	8	5	3	9
9	ПАТ «ПУМБ»	54632	-545	9	3	6	36
10	АТ «УкрСиббанк»	52588	198	10	2	8	64

**Примітка:* складено автором за даними Національного банку України

Щоб перевірити істотність зв'язку за таблицею критичних значень коефіцієнта рангової кореляції Спірмена при рівні істотності 0,05 визначаємо $\rho(10) = 0,564$. Оскільки фактичне значення (1,58) більше за критичне (0,564), то з імовірністю 0,95 виявлений зв'язок слід вважати істотним.

Отже, аналіз показників результативності діяльності банків в Україні

свідчить про збитковість банківської системи та формування від'ємного значення рентабельності активів та капіталу у 2014-2017 рр. Максимальний негативний фінансовий результат було досягнуто у 2016 р. та починаючи з 2017 р. відбувається покращення діяльності і результативності банківського сектору України.

2.2.Порівняльна характеристика прибутковості банківських послуг за їх видами

Порівняння прибутковості банківських послуг за їх видами можливо провести за звітними даними Національного банку України в частині порівняння процентних доходів та витрат; комісійних доходів та витрат, інших операційних доходів та витрат та результатів від торговельних операцій.

За даними табл. 2.7 можна зробити висновок про сім факторів, що визначають загальний рівень прибутковості комерційних банків: чистий процентний дохід/(чисті процентні витрати), чистий комісійний дохід (чисті комісійні витрати), торговий результат, інші операційні доходи, відрахування до резервів, адміністративні та інші операційні витрати, витрати на податок на прибуток.

У 2014-2017 рр. за умови загального збитку у банківській системі додатнього значення набував чистий процентний дохід / (чисті процентні витрати) у межах 43870-56843 млн. грн з тенденцією до зростання у 2015-2017 рр. проти 57132 млн грн у 2014 р.; чистий комісійний дохід (чисті комісійні витрати) набували додатнього значення у межах 19535-27292 млн. грн з тенденцією до зростання у 2015-2017 рр. проти 21157 млн грн у 2014 р.

Торговий результат, на відміну від двох попередніх показників набував одночасно і додатних, і від'ємних значень. У 2014 р. торговий результат становив -85189 млн грн та 2016 р. -19939 млн. грн. у 2015 та 2017 р. торговий результат набував додатних 2746 млн грн та 7229 млн грн,

відповідно.

Таблиця 2.7

Фінансові результати комерційних банків України (станом на 31.12.)
2014-2017 р., тис. грн.,

Показники	2014	2015	2016	2017	Відхилення, 2017/2014	
					абсолютне	відносне, %
Чистий процентний дохід/(Чисті процентні витрати)	57132	43870	48020	56843	-289	-0,51
Чистий комісійний дохід (Чисті комісійні витрати)	21157	19535	24228	27292	6135	29,00
Торговий результат	-85189	2746	-19939	7229	92419	-108,49
Інші операційні доходи	10484	7746	5289	9684	-800	-7,63
Відрахування до резервів	-847	-105861	205614	52519	53365	-6 303,81
Адміністративні та інші операційні витрати	-57542	-46485	49857	70548	128089	-222,60
Прибуток (збиток) до оподаткування	-50150	-77423	-195456	-22018	28132	-56,10
Витрати на податок на прибуток	2326	512	202	3681	1355	58,23
Прибуток (збиток) після оподаткування	-52476	-77935	-195658	-25699	26777	-51,03

**Примітка:* складено автором за даними Національного банку України

Таким чином, проведемо детальний аналіз процентних доходів та витрат; комісійних доходів та витрат, результатів від торговельних операцій.

Процентні доходи банків України включають проценти за кредитами, наданими клієнтам; проценти за інвестиціями; проценти за інвестиціями, наявними для продажу; проценти за коштами в банках; інші процентні доходи. Процентні доходи комерційних банків України у 2014 р. становили 151257 млн грн, 2015 р. – 135145 млн грн, 2016 р. – 135807 млн грн, 2017 р. – 124 077 млн грн, проте для процентних доходів притаманна негативна динаміка, що пов'язано зі скороченням кредитних портфелів комерційних банків.

Процентні витрати комерційних банків України включають проценти за рахунками клієнтів; проценти за випущеними єврооблігаціями; проценти за коштами банків; проценти за іншими запозиченими коштами; проценти за субординованим боргом; інші процентні витрати.

Процентні витрати комерційних банків України у 2014 р. становили 97171 млн грн, 2015 р. – 96079 млн грн, 2016 р. – 91638 млн грн, 2017 р. – 70971 млн грн, проте для процентних видатків, подібно до процентних доходів, притаманна негативна динаміка, що пов'язано зі скороченням пасивів комерційних банків. Також протягом останніх років відбулося зниження відсоткових ставок за депозитами для фізичних та юридичних осіб.

Динаміка процентних доходів та витрат комерційних банків України наведена на рис. 2.6.

Рис. 2.6. Динаміка процентних доходів та витрат банків України (станом на 31.12.) 2014-2017 рр.

**Примітка:* побудовано автором за даними Національного банку України

За даними рис. 2.6 можна стверджувати про корелювання чистого процентного доходу та рентабельності процентних витрат, оскільки для двох показників притаманні єдині напрями змін: зменшення у 2015 р. та збільшення у 2016-2017 рр.

За підсумками 2017 р. можна визначити належність переважної більшості банків до групи з чистим процентним доходом. Чисті процентні витрати були лише у ПАТ «ВТБ БАНК» (33,78 млн грн) та ПАТ «БТА Банк» (113,08 млн грн).

Найефективніше управляли активними та пасивними операціями у частині забезпечення їх прибутковості за підсумками 2017 р. такі комерційні банки: АТ «Райффайзен Банк Аваль» (5780 млн грн), АТ «Ощадбанк» (5513 млн грн), ПАТ КБ «Приватбанк» (5353 млн грн), АТ «УкрСиббанк» (4501 млн грн), АТ «Укрексімбанк» (4242 млн грн), ПАТ «Сбербанк» (3 514 млн грн). Можна визначити, що банки з найбільшим обсягом активів отримували найбільші чисті процентні доходи.

Комісійні доходи банків України включають доходи від розрахунково-касових операцій, операцій з пластиковими картками, операцій з іноземною валютою, позабалансових операцій, операцій з цінними паперами, інших доходів. Комісійні доходи комерційних банків України у 2014 р. становили 28276 млн грн, 2015 р. – 28414 млн грн, 2016 р. – 31362 млн грн, 2017 р. – 37127 млн грн.

Комісійні витрати комерційних банків України включають витрати від операцій з пластиковими картками, розрахунково-касових операцій, операцій з іноземною валютою, операцій з цінними паперами, інших витрат. Комісійні витрати комерційних банків України у 2014 р. становили 4889 млн грн, 2015 р. – 5846 млн грн, 2016 р. – 7182 млн грн, 2017 р. – 9650 млн грн, для комісійних видатків, подібно до комісійних доходів, притаманна позитивна динаміка.

Динаміка комісійних доходів та витрат банків України протягом досліджуваного періоду демонструє збільшення чистого комісійного доходу у 2015-2017 рр., проте відносні показники прибутковості комісійних операцій зменшуються з 5,78 у 2014 р. до 3,85 у 2017 р.

Динаміка комісійних доходів та витрат банків України наведена на рис. 2.7.

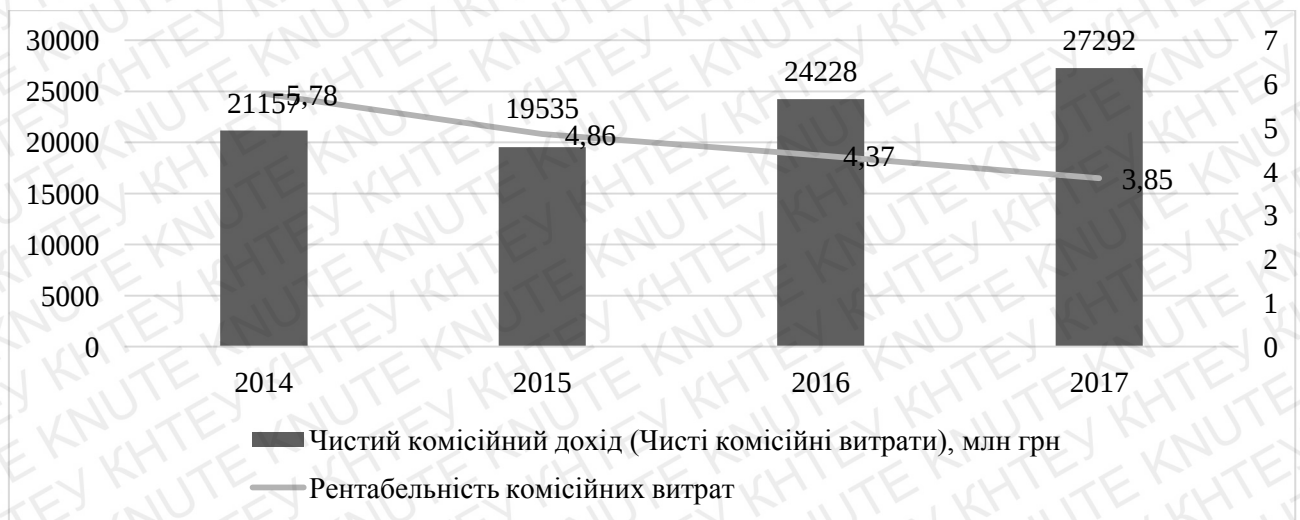

Рис. 2.7. Динаміка комісійних доходів та витрат банків України (станом на 31.12.) 2014-2017 рр.

**Примітка:* побудовано автором за даними Національного банку України

Чистий комісійний дохід за підсумками 2017 р. був сформований у всіх без винятку банках. Максимальні значення абсолютні значення були характерними для ПАТ КБ «Приватбанк» (11593 млн грн), АТ «Ощадбанк» (2698 млн грн), АТ «Райффайзен Банк Аваль» (2628 млн грн), ПАТ «Альфа-Банк» (1376 млн грн), ПАТ «ПУМБ» (969 млн грн), АТ «ОТП БАНК» (922 млн грн), ПАТ «Укрсоцбанк» (797 млн грн), АБ «Укргазбанк» (552 млн грн), ПАТ АКБ «Аркада» (544 млн грн), АБ «Південний» (506 млн грн).

Відносні показники прибутковості комісійних операцій за підсумками 2017 р. коливалися у межах до 5092 грн, що було притаманне ПАТ АКБ «Аркада». Значення понад 20 грн комісійного доходу на 1 грн комісійних витрат мали місце у ПАТ «АП БАНК» (36,45 грн), АТ «Укрбудінвестбанк» (28,46 грн), ПАТ «Полтава-банк» (28,17 грн), АТ «МетаБанк» (22,17 грн).

Результат від торговельних операцій комерційних банків України сфоормовано як результат від переоцінки, результат від операцій з купівлі-продажу, результат від операцій з фінансовими активами та зобов'язаннями.

Узагальнюючи результати дослідження результативності комерційних

банків визначено прибутковість від активних операцій та комісійних, торгівельні операції прибутковими були у 2015 та 2017 р.

За досліджуваний період найбільший чистий процентний дохід сформували ПАТ КБ «Приватбанк» та АТ «Ощадбанк», що пояснюється найбільшим розміром активів та проведених активних операцій. До лідерів за розмірами чистого процентного доходу належать АТ «Райффайзен Банк Аваль», АТ «УкрСиббанк», АТ «Укрексімбанк», ПАТ «Сбербанк» (рисунок 2.8).

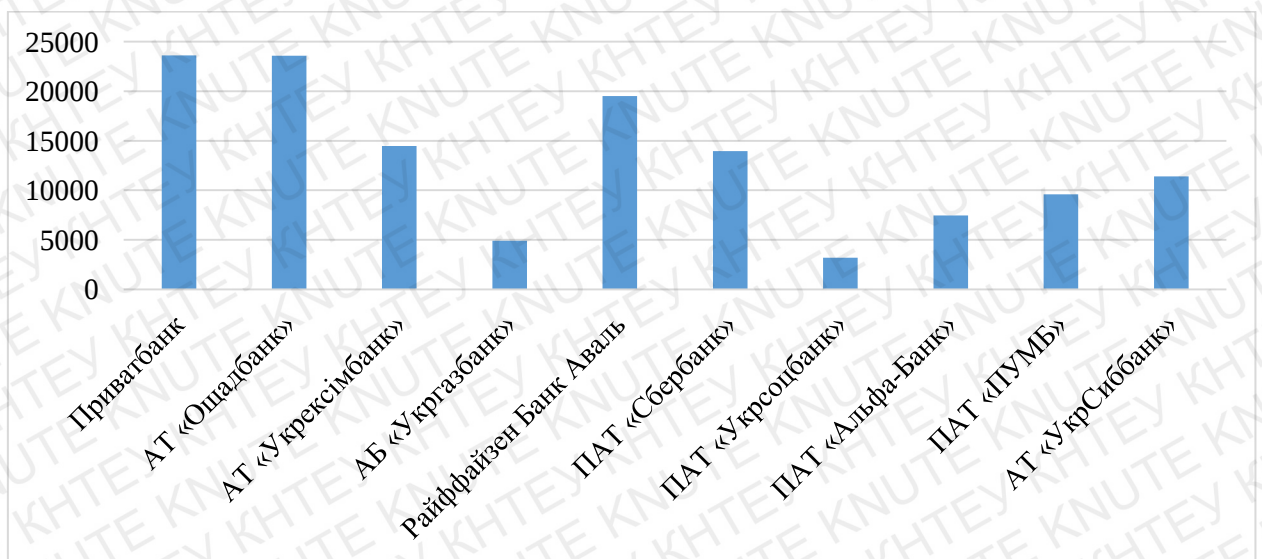

Рис. 2.8. Кумулятивний чистий процентний дохід ТОП-10 банків України станом на 31.12.2017 р., млн. грн

**Примітка:* побудовано автором за даними Національного банку України

Найбільший чистий кумулятивний дохід сформував ПАТ КБ «Приватбанк» за рахунок лідерства щороку серед інших банків (рисунок 2.9), оскільки мало перевищення іншого найбільшого значення у 2014 р. у 1,8 разів, 2015 р. – 2,3 разів, 2016 р. – 4,1 разів та 2017 р. – 4,3 рази, також до лідерів можна віднести - Райффайзен Банк Аваль та АТ «Ощадбанк». Найменший чистий кумулятивний дохід порівняно з іншими банками сформував АБ «Укргазбанк».

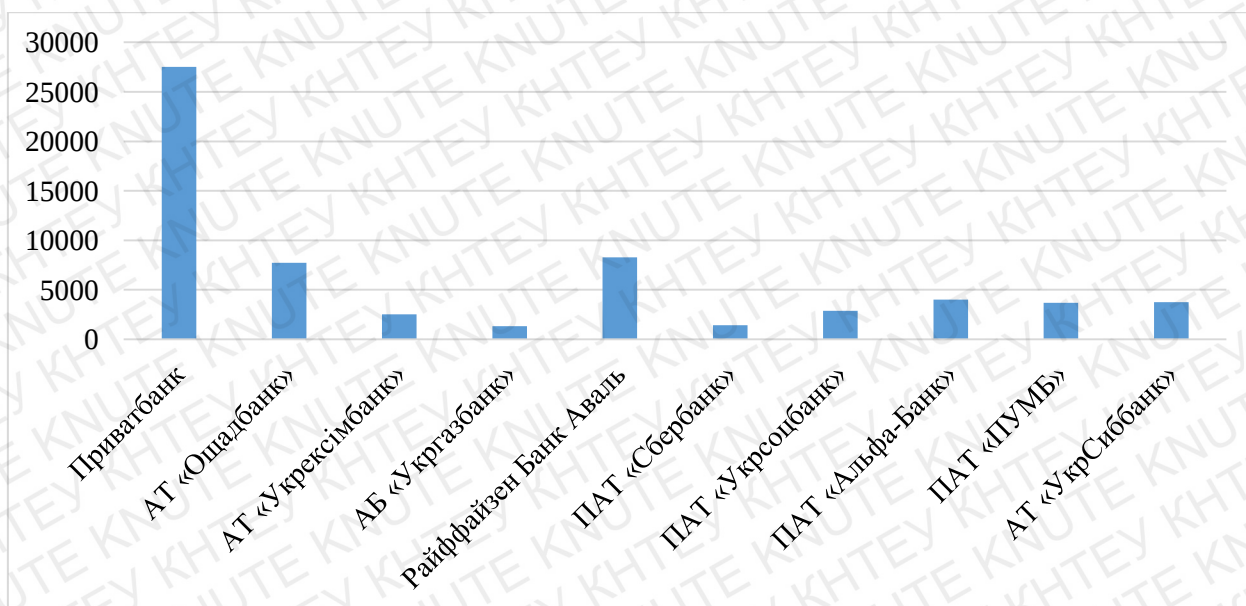

Рис. 2.9. Кумулятивний чистий комісійний дохід ТОП-10 банків України станом на 31.12.2017 р., млн. грн

**Примітка:* побудовано автором за даними Національного банку України

Сукупний від'ємний показник від торгівельних операцій у 2017 р. був забезпечений саме за рахунок накопичення збитків ПАТ КБ «Приватбанк», які були сформовані у 2016 р. та не змогли бути покритими 2017 р. (рис. 2.10)

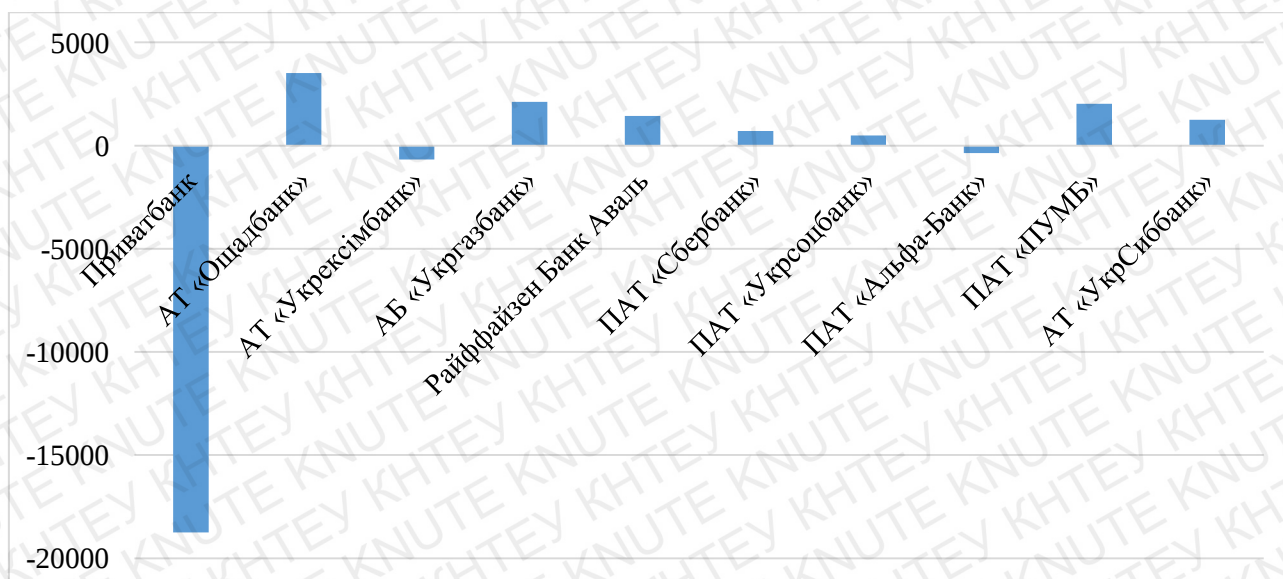

Рис. 2.10. Кумулятивний торговий результат ТОП-10 банків України станом на 31.12.2017 р., млн. грн

**Примітка:* побудовано автором за даними Національного банку України

У 2016 р. ПАТ КБ «Приватбанк» мав результат від операцій з фінансовими інструментами, що обліковуються за справедливою вартістю з визнанням результату переоцінки через прибутки або збитки у розмірі 23 782 299 тис. грн, результат від операцій з іноземною валютою – 15976 тис грн, результат від переоцінки іноземної валюти – 4055884 тис грн.

Від’ємний показник від торгівельних операцій мав місце у діяльності інших банків: АТ «Укрексімбанк» (2313 тис. грн, 2015 р.), ПАТ «Укрсоцбанк» (651 тис. грн, 2015 р.), ПАТ «Альфа-Банк» (1031 тис. грн, 2015 р.).

Отже, за даними аналізу прибутковості банківських послуг за їх видами у 2014-2016 рр. можна зробити висновок, що активні операції для банків були прибутковими, доходи також банки отримували від комісійних операцій. Проте загальний від’ємний результат формується від торгівельних операцій.

2.3.Порядок прийняття рішень щодо забезпечення прибутковості наданих банківських послуг

Прибуток банку формується завдяки отриманню доходів від здійснення різних видів господарської діяльності, найбільшу частину з яких займають процентні доходи. Разом з комісійними та іншими доходами банку, процентні доходи формують загальний дохід, який після зменшення на суму загальних витрат дорівнює прибутку банківської установи до оподаткування. Отже, для збільшення розміру прибутку у банку, потрібно спрямовувати діяльність у двох пріоритетних напрямках, перший з яких полягає у підвищенні процентних та комісійних доходів, а інший – у зменшенні процентних та комісійних витрат.

Забезпечення прибутковості банківських послуг відіграє важливу роль у банківській діяльності та операціях комерційних банків України.

Комерційний банк несе відповідальність за управління прибутковістю

банківських послуг. Функції управління розподілені між Наглядовою радою, Правлінням, та профільними комітетами Банку (Комітетом з питань управління активами і пасивами Банку (КУАП), Комітетом з управління заборгованістю Банку (з метою управління проблемною заборгованістю), кредитними комітетами Банку (Кредитним комітетом, Кредитним комітетом з роздрібного бізнесу, Кредитним комітетом мікро-, малого та середнього бізнесу, Кредитними комітетами регіональних управлінь іншими кредитними комітетами) відповідно до їх функціональних обов'язків та затверджених лімітів і делегованих повноважень.

Визначення загальної стратегії управління прибутковістю здійснюється наглядовою радою банку. Наглядова рада банку делегує повноваження щодо прийняття рішень, організації і впровадження загальної системи управління.

Правління банку несе відповідальність за організацію та впровадження ефективної системи управління. Правління Банку здійснює загальне управління ризиками та делегує повноваження з управління відповідним профільним комітетам.

Зокрема, концепція «високорентабельної банківської діяльності», у країнах з розвиненою ринковою економікою, базується на трьох «китах»:

I) максимізації доходів (від наданих кредитів та операцій із цінними паперами, а також підтримка гнучкої структури активів, яка пристосована до змін процентної ставки);

II) мінімізації витрат (через оптимізацію структури пасивів, зменшення втрат від безнадійних позичок, жорсткий контроль за накладними витратами;

III) грамотному та ефективному менеджменті.

В українських банків з метою підвищення рентабельності діяльності українських банків, яка передбачає максимізацію доходів, мінімізацію витрат та формування високоефективного менеджменту банку. В зв'язку з цим можна запропонувати основні напрямки зростання доходів комерційного банку:

1. Загальне зростання групи активів, що приносять процентний дохід, для чого банк повинен, по- перше, залучати більше позичальників і при цьому ретельно аналізувати їх фінансовий стан, по-друге, нарощувати свій кредитний потенціал за рахунок збільшення обсягу ресурсів, що залучаються. Це можливо при проведенні зваженої маркетингової та процентної політики.

2. Раціональне та ефективне розміщення коштів банку для забезпечення його фінансової стійкості. Виконання цієї умови дозволить позбавитися суперечностей між ліквідністю, надійністю та прибутковістю комерційного.

3. Фінансове планування, як один з резервів збільшення прибутку і раціонального його використання. Багато витрат несуть банки внаслідок неузгоджених дій різних управлінь між собою. Фінансовий план дозволяє спрогнозувати доходи, ви- трати і прибуток банку на рік. І хоча в умовах, які склалися в нашій країні, через нестабільність, інфляцію реальні дані можуть суттєво відрізнятися від запланованих але пропорції залишаються практично незмінними. Банківська установа повинна реально бачити перспективи свого розвитку і цілі на поточний рік.

4. Зміна загального рівня процентної ставки по активних операціях банку. Теоретично більш високий рівень процентної ставки повинен принести банку якомога більший дохід. Проте, в сучасних умовах банки рідко вдаються до таких дій. В умовах конкурентної боротьби вони найчастіше знижують ставку з метою залучення якомога більшої кількості позичальників. Зниження середньозваженої ставки проценту по Україні є свідомим цього. Працюючи в цьому напрямку банки намагаються збільшити рівень процентної ставки по активних операціях, тобто тут спрацьовує принцип будь-якого комерційного підприємства: «дешевше купити, дорожче продати». З іншого боку, в умовах жорсткої конкуренції між кредитними установами та боротьби за розширення обслуговування ринків банкам дуже важко це робити. Таким чином, щоб отримати більший дохід,

банк повинен враховувати крім специфічних факторів, що визначають розмір процента по активних операціях (облікова ставка, рівень інфляції, термін позики, її розмір, ризик, характер забезпечення, витрати по оформленню позики, контроль та інші), також попит на кредитному ринку і ставки конкуруючих банків та інших фінансово-кредитних установ.

5. Зміна структури портфелю доходних активів. Відомо, чим вищий дохід, тим більший ризик в сфері банківської діяльності. Тому головне завдання банку – визначення ступеню допустимості та виправданості того чи іншого ризику. Сутність банківського управління полягає в гнучкому співвідношенні протилежних вимог ліквідності і прибутковості. Загалом фахівці вважають, що частка доходних активів у загальних активах банку повинна бути на рівні 0,75–0,85. Зменшення частки доходних активів нижче 0,7 свідчить про можливі проблеми в діяльності банку.

6. Нарощення власних коштів банку, що сприятиме зростанню ресурсної бази банку і відповідно їх інвестиційного потенціалу. Це буде однією з передумов залучення іноземних інвестицій, стимулюватиме інтеграційні процеси, забезпечить незалежність банку і створить умови для виживання банківської системи України в період посиленої конкуренції з боку іноземних банків.

7. Систематичне і всебічне вивчення кредитних ризиків та приймання заходів по їх пониженню. З цією метою необхідно організовувати відділи управління кредитними ризиками.

8. Формування достатніх страхових резервів та резервних фондів. Оскільки основна причина банківських банкрутств – неповернення раніше виданих кредитів, то формування цих фондів сприятиме зміцненню надійності й стабільності банку, а отже, і банківської системи України, зменшенню можливих фінансових ризиків у кредитній діяльності. Створення цих резервів гарантуватиме покриття рахунків у діяльності банку, сприятиме підтримці його ліквідності на необхідному рівні.

9. Забезпечення зростання непроцентних доходів, а саме приділення

більшої уваги доходам від надання послуг «небанківського» характеру, оптимізація пасивів, зменшення загально адміністративних витрат, зменшення витрат на створення банківської послуги, що дасть змогу знизити її ціну. Це означає збільшення комісійних, торгівельних, інших банківських операційних доходів, інших доходів. Перш за все, збільшення доходів від розрахунково-касового обслуговування, шляхом надання більш якісного обслуговування, збільшення обсягу та спектру послуг, що надаються суб'єктам господарювання, впровадження нових банківських продуктів, розвиток «зарплатних проектів», збільшення обслуговування клієнтів по системі «Клієнт- Банк», впровадження системи «Інтернет-Банкінг», що дасть змогу більш оперативного обслуговування клієнтів. Треба приділяти більш уваги доходам, які банки можуть отримувати від надання послуг «небанківського» характеру – консультаційних, аудиторських, а також доходам від проведення факторингових і лізингових операцій, доходів від надання поручительств гарантій. Але проблемою є те, що всі ці доходи, в першу чергу залежать від розширення клієнтської бази банку. Застосовування таких інструментів в банківській діяльності, які дозволяють як планувати, так і одержувати додатковий прибуток. Мова йде про ф'ючерси, опціони, форвардні операції з валютою ті інші форми діяльності, які відповідають умовам ринкових відносин.

10. Покращення рівня професіоналізму – від політики банку, майстерності, грамотної побудови управлінських і функціональних структур.

Також, використовуючи світовий досвід, великий вплив на банківську систему має документ «Базель II», який визначає мінімальний власний капітал банку та його резерви, з метою зменшення ризиків. Оскільки Україна перебуває в умовах світової інтеграції, дуже важливим є прийняття «Базель II», що обов'язково вплине і на прибутковість комерційних банків, адже Центробанк контролюватиме їх фінансовий стан.

Суть Базель II ґрунтується на трьох опорах:

– Опора I. Вимоги щодо мінімального розміру власного капіталу з

метою покриття:

- 1) кредитних ризиків;
- 2) ринкових ризиків;
- 3) операційних ризиків;
- 4) ризики сек'ютизації;

– Опора II. Перевірка з боку органів банківського нагляду, яка передбачає:

- 1) оцінку ризиків та формування підвищених резервів для окремих банків;
- 2) інтенсивний та постійний контакт з банками;
- 3) дискреційні елементи нагляду;

– Опора III. Прозорість та ринкова дисципліна, які вимагають:

- 1) розкриття банківської фінансової звітності для широкого загалу.

Найбільше уваги приділяється першій опорі, яка містить:

1) змінені вимоги щодо формування резервів для покриття збитків із кредитних ризиків. Головними ризиками вважаються кредитні, які можуть охоплювати ризик неплатоспроможності контрагента, ризик його ліквідності, ризик країни (якщо контр-агент походить з іншої країни) тощо. Тепер банки власноруч можуть при виконанні певних умов розраховувати резерви для покриття збитків із ризиків на базі показників внутрішніх систем оцінки ризиків. Щоб надати банкам стимул розвивати власні системи менеджменту ризику, Комітет оформив підходи таким чином, що резерви капіталу є тим меншими, чим більш удосконалений підхід застосовується з боку банку. В січні 2004 року було також визначено, що в «Базель II» охоплюватимуться тільки неочікувані ризики, а очікувані ризики повинні бути врахованими як спеціалізовані резерви в рамках бухгалтерського обліку та вирахованими з власного капіталу банку. Цікаво зазначити, що коефіцієнт платоспроможності все ще залишився на 8% рівні (для порівняння: в Україні він знаходиться на рівні 10%).

- 2) Застосування інструментів пом'якшення ризику. Охоплюються

гарантії та кредитні деривати, хоча тільки типу «кредитний дефолтний своп», «кредитно-дефолтне боргове зобов'язання» (як грошове забезпечення) та «своп повного повернення».

3) Вимоги щодо формування резервів для покриття збитків із операційних ризиків. Операційні ризики визначаються як «ризик збитків в результаті неадекватних або помилкових внутрішніх процесів, дій працівників та систем або зовнішніх по- дій» (в тому числі і юридичний ризик).

4) Положення щодо операцій з сек'юритизацією активів. Цей пункт спрощує використання «Asset Backed Securities», водночас Комітет намагається усунути джерело регулятивного арбітражу. Експерти вважають, що зменшаться операції з сек'юритизацією активів, які проводяться банками з метою вивільнення регулятивного капіталу. «Базель II» в основному звертає увагу на традиційну сек'юритизацію.

5) Положення щодо операцій торгового портфелю. Уточнюються основні вимоги до позицій торгового портфелю, зокрема підкреслюється потреба в пруденційній оцінці таких позицій, особливо менш ліквідних.

Друга опора регулює процес перевірки банку органами банківського нагляду. По-перше, передбачається формування підвищених резервів для окремих банків, якщо рівень резервів банку не відповідає його ризиковому профілю. По-друге, органи нагляду отримують повноваження втручатися в діяльність банків з метою уникнення зниження капіталу нижче від мінімального рівня. По-третє, підкреслюється необхідність забезпечення інтенсивного та постійного контакту з банками. Ці положення можна тлумачити як тенденцію банківського нагляду в напрямку дискреційного нагляду.

Третя опора вимагає розкриття банківської фінансової звітності для широкого загалу. Такий інструмент застосовується з метою створення основи саморегуляції банків. Деякі експерти вважають таку форму регулювання для банківського сектору неадекватною.

РОЗДІЛ 3

ШЛЯХИ УДОСКОНАЛЕННЯ ВЗАЄМОДІЇ СУБ'ЄКТІВ

УПРАВЛІННЯ ПРИБУТКОВІСТЮ БАНКІВСЬКИХ ПОСЛУГ В

УКРАЇНІ

3.1. Удосконалення регулювання забезпечення прибутковості наданих банківських послуг

Управління прибутком банків найчастіше розглядають за процесним та системним підходами. Управління прибутком банків за процесним підходом визначається як: «... процес розробки і прийняття управлінських рішень за всіма основними аспектами його формування, розподілу і використання» [2, с. 88].

Відповідно до системного підходу заслуговує на увагу визначення надане Н. Радковською: «Управління прибутком комерційного банку являє собою складний багатофункціональний механізм, що складається з окремих ланок, тісно пов'язаних між собою, до яких відноситься визначення підрозділів банку, що беруть участь у процесі управління прибутком; планування доходів, витрат і прибутку банку; застосування способів оцінки рівня прибутковості банківської діяльності; визначення методів поточного регулювання прибутку» [47, с. 21]. На нашу думку, перевагою цього визначення є визначення всіх основних функцій, які властиві будь-якій системі управління: планування, регулювання, аналіз і контроль. Його застосування підвищить ефективність заходів щодо управління прибутком банків.

Таким чином, із вище наведеного та складеної схеми управління прибутком банків, можемо стверджувати, що систему управління прибутком банків доцільно розглядати за процесним та системним підходами, а саме:

За процесним підходом як формалізований процес із чіткою послідовністю етапів та методів управління за допомогою якого визна-

чаються фактори, що впливають на прибуток банку, формуються плани щодо його формування та розподілу за визначеними об'єктами планування, здійснюється його регулювання й контроль.

За системним підходом як взаємоузгоджене поєднання окремих елементів (цілі управління прибутком банку та критерії їх досягнення; керовані параметри, управління якими спрямовано на досягнення визначеного прибутку банку; методи впливу суб'єктів управління прибутком банку на керовані параметри, що ідентифікуються з основними функціями управління: плануванням, аналізом, регулюванням і контролем; ресурси управління, містячи спроможність органів управління банку ефективно їх використовувати та формувати відповідне організаційне забезпечення, для досягнення визначених цілей управління прибутком банку) в межах наявного забезпечення, що базується на загальноприйнятих принципах управління, з метою отримання максимального ефекту синергії під час їх взаємодії для досягнення основних цілей управління прибутком банку.

Зважаючи на те, що прибуток є кінцевою метою діяльності банків, слід зауважити, що практично всі чинники, які впливають на діяльність банків, прямо чи опосередковано впливають і на фінансовий результат його діяльності. На макрорівні до таких чинників слід віднести зміну обсягів валового внутрішнього продукту та інфляції, на мікрорівні - відсоткові доходи та витрати, а також комісійні доходи і витрати.

У цьому аспекті набуває актуальності процес визначення впливу зазначених чинників на прогнозований кінцевий фінансовий результат - чистий прибуток банків. З цією метою автори статті розглядають можливість використання такого методу як стрес-тестування.

Стрес-тестування - це загальний термін, що поєднує групу методів оцінки впливу на фінансове становище організації несприятливих подій, обумовлених як «виняткові, але можливі» [62].

Узагальнюючи європейський досвід, можна виділити чотири базові методи проведення стрес-тестування: метод еластичностей; метод оцінки

втрат; сценарний метод; індексний метод. Найпоширенішими методами здійснення стрес-тестування в Україні є сценарний аналіз і аналіз чутливості [44].

Для порівняння вищезгаданих підходів із загальноприйнятими в Україні назвами методів стрес-тестування їх доцільно звести до таблиці (табл. 3.1).

Таблиця 3.1

Порівняння світового та європейського підходів до методів стрес-тестування з українським

Назва методу стрес-тестування в Україні	Назва методу стрес-тестування за загальносвітовим підходом (рекомендації МВФ та Світового банку)	Назва методу стрес-тестування за європейським підходом (Базельським підходом)
Сценарний аналіз	Аналіз імовірно-невизначених подій	Метод еластичностей
Аналіз чутливості	Аналіз найбільш імовірних подій	Метод оцінки втрат
-	Аналіз помірно-несприятливих подій	Сценарний метод
-	Аналіз надзвичайних подій «виняткових, але можливих»	Індексний метод

*Примітка: [25, с. 601]

З урахуванням положень, наведених у Методичних рекомендаціях щодо порядку проведення стрес-тестування в банках України, процедура оцінювання вразливості банківської системи до істотного погіршення макроекономічної ситуації в країні та щодо прибутковості діяльності банків може бути реалізована на підставі послідовності етапів:

Етап 1. Актуалізація цільового параметра стрес-тестування (одного або кількох), що відображає результативність діяльності банківської системи

та чутливість якого до зміни факторів ризику слід досліджувати.

Етап 2. Проведення аналітичної роботи з ідентифікації факторів ризику, що становлять загрозу фінансовій стійкості банківської системи. На цьому етапі здійснюється деталізація факторів ризику - як зовнішніх, так і внутрішніх, що враховуватимуться під час проведення стрес-тестування, та визначаються можливі комбінації цих факторів; проводиться стандартизація факторів ризику та цільового параметра, що дає змогу привести всі змінні до єдиної шкали вимірювання.

Етап 3. Розробка моделі стрес-тестування, що відображає ступінь впливу факторів ризику на цільовий параметр, визначення найімовірніших змін цільових параметрів і критеріїв стрес-тестування, встановлення їх критичних значень.

Етап 4. Розробка сценаріїв та оцінювання ризику їх реалізації шляхом формалізації залежності цільового параметра стрес-тестування від кожного чиннику ризику за допомогою кореляційно-регресійного аналізу.

Етап 5. Аналіз отриманих результатів потенційного впливу факторів ризику на цільовий параметр та прогнозування ймовірного розміру збитків банківської системи під час реалізації оптимістичного та песимістичного стресових сценаріїв.

Етап 6. Підбиття підсумків стрес-тестування та розробка заходів щодо підвищення фінансової стійкості банківської системи [9; с. 23].

Як цільові параметри стрес-тестування прибутковості / збитковості (ЧП) банківської системи пропонуємо використати: фактори ризику - валовий внутрішній продукт (ВВП), індекс інфляції (ІІ), комісійний дохід (КД), комісійні витрати (КВ), процентний дохід (ПД), процентні витрати (ПВ).

Для розрахунків використано поквартальні значення перелічених вище показників за 2012-2017 рр.

Визначення найвпливовіших факторів ризику та проведення їх стандартизації було здійснено за допомогою програмного пакета

«Статистика» 6.0, що дало змогу забезпечити їх порівнюваність між собою.

Отримана модель стрес-тестування має такий вигляд:

$$\text{ЧП} = 0,90 \times \text{ВВП} - 0,43 \times \text{П} - 0,62 \times \text{КВ} + 1,69 \times \text{КД} + 1,31 \times \text{ПД} - 2,2 \times \text{ПВ}.$$

Адекватність побудови моделі стрес-тестування підтверджує критерій Фішера $F = 3,7$ та показник множинної кореляції відповідно $R = 0,90$.

З метою досягнення максимальної ефективності стрес-тестування необхідно здійснювати за кількома альтернативними сценаріями розвитку подій: позитивним (оптимістичним) та негативним (песимістичним). Перший сценарій для кожного фактору ризику передбачає визначення середньої величини темпів приросту фактору ризику (наступний рік до попереднього року) та найкращого темпу приросту протягом докризового періоду, а негативний сценарій - середньої величини темпів приросту фактору ризику та найгіршого (найнижчого) темпу приросту протягом кризового періоду (табл. 3.2)

Таблиця 3.2

Параметри сценаріїв стрес-тестування чистого прибутку
банківської системи України

Сценарій зміни фактору ризику	Сценарій 1- позитивний, %	Сценарій 2- негативний, %
Підвищення ВВП	23,87	-22,50
Підвищення / зниження індексу інфляції	-9,39	7,57
Підвищення комісійних доходів	107,93	-74,62
Підвищення комісійних витрат	-76,80	130,60
Підвищення відсоткових доходів	106,83	-75,27
Підвищення відсоткових витрат	-73,77	106,19

*Примітка: побудовано автором

За позитивним сценарієм ступінь впливу становить від - 76,80%

(зниження комісійних витрат) до 107,93% (підвищення комісійних доходів), за негативним - від 106,19% (підвищення процентних витрат) до 130,60% (підвищення комісійних витрат).

Прогнозне значення зміни цільового параметра залежно від сценарію та факторів ризику подано у відсотках та абсолютних показниках у таблиці 3.3.

Виходячи із наведених розрахунків, можна зробити висновок, що за оптимістичним сценарієм прогнозований рівень чистого прибутку може досягти розміру - 66376 млн грн, за песимістичним збиток досягатиме 66419 млн грн.

Таблиця 3.3

Результати стрес-тестування чистого прибутку / збитку банківської системи України

Фактор ризику	Значення фактору ризику на 01.01.2017		Сценарне значення зміни фактору ризику, %	Прогнозне значення зміни цільового параметра залежно від сценарію	
	Абсолютне значення	Одиниця виміру		Відсотки	Млн грн
ВВП	553111	Млн грн	23,87	21,48	2561
			-22,50	-20,25	-2414
Індекс інфляції	102,8	%	-9,39	4,04	481
			7,57	-3,26	-388
Комісійний дохід	21842	Млн. грн.	107,93	182,40	21740
			-74,62	-120,88	-14408
Комісійні витрати	-5154	Млн. грн.	-76,80	47,62	5675
			130,60	-80,64	-9611
Відсотковий дохід	107680	Млн. грн.	106,83	139,95	16680
			-75,27	-98,60	-11753
Відсоткові витрати	-69790	Млн. грн.	-73,77	161,41	19239
			106,19	-233,62	-27845

*Примітка: побудовано автором

Отримання прибутку є метою функціонування комерційних банків,

оскільки рішення більшості найважливіших завдань, що стоять перед ними (таких як поповнення резервних фондів, фінансування капітальних вкладень, підтримка іміджу, інших життєво важливих умов функціонування і розвитку, а також збільшення розміру виплачуваних дивідендів), вимагає постійного притоку грошових коштів, одним із джерел яких є прибуток.

У реальній практиці ця мета може зовні трансформуватися в інші показники (наприклад, збільшення вартості банку, злиття, поглинання, завоювання ринку певних банківських послуг і продуктів тощо) залежно від обраної банком стратегії і тактики поведінки на ринку. Її величина залежить від ефективності банківських операцій, від зміни попиту на банківський продукт, від вартості залучених ресурсів і рівня конкуренції. Водночас під час прогнозування прибутку завжди наявний фактор ризику і невизначеності, а звідси і ймовірність отримання негативного фінансового результату (збитку).

На прибутковість діяльності комерційного банку впливає ціла низка чинників, які також треба брати до уваги, найважливішими з них є такі: досягнення високого рівня екстенсивного розвитку регіональної мережі продажу банківських послуг, за якого кількість регіональних відділень банків на одну тисячу мешканців в Україні вже наблизилася до європейського рівня; при цьому попит роздрібних клієнтів на банківські послуги порівняно з показниками країн ЄС значно менший; нерівномірність територіального покриття ринку регіональною мережею продажу банківських послуг, диференціація доступу населення до послуг банків у різних регіонах країни; зростання витрат банків на утримання філіальної мережі (оренда, банківське обладнання, персонал). Ці чинники зумовлюють необхідність вдосконалення механізму управління прибутковістю банків.

Для вітчизняного банківського сектору є характерною диспропорція розвитку регіональної мережі. Загальна кількість банківських відділень станом на початок квітня 2018 р. становила 9440 од., з концентрацією

відділень у м. Києві (12,38 % або 1169 од.), Харківській обл. (7,46 % або 704 од.), Дніпропетровській обл. (9,01 % або 851 од.).

Абсолютні показники кількості банківських відділень не дають змоги визначити рівень концентрації відносно економічного потенціалу регіонів, тому концентрація банківських відділень в Україні відносно населення та валового регіонального продукту (ВРП) наведено на рис. 3.1

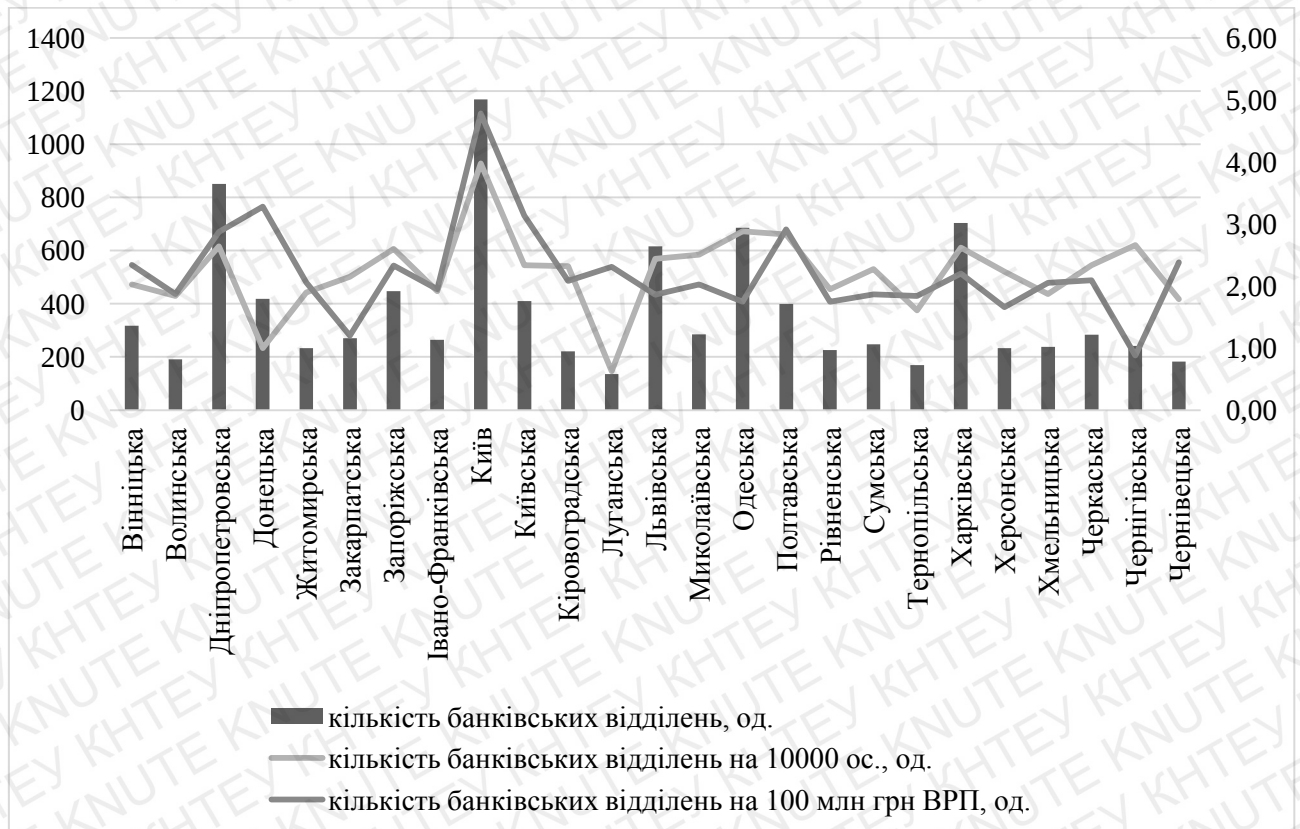

Рис. 3.1. Концентрація банківських відділень в Україні станом на 01.04.2018 р.

**Примітка:* побудовано автором за даними Національного банку України, Державної служби статистики України

За даними рис. 3.1 варто відмітити корелювання відносних показників за винятком Донецької та Луганської обл., що пов'язано з непідконтрольністю частини їх території та Чернігівської обл.

Таким чином, з використанням аналітичного групування шляхом утворення трьох груп з рівними інтервалами проведемо групування регіонів.

До групи незначної концентрації належать 9 регіонів: Волинська,

Житомирська, Закарпатська, Івано-Франківська, Кіровоградська, Рівненська, Тернопільська, Херсонська, Хмельницька, Черкаська обл. До групи рівня нижче середньої концентрації належать інші регіони: Вінницька, Київська, Львівська, Миколаївська, Одеська, Сумська, Чернігівська, Чернівецька обл.

До групи рівня середньої концентрації належать інші регіони: Дніпропетровська, Запорізька, Полтавська, Харківська обл.

До групи високої концентрації належать лише м. Київ.

У зв'язку з цим доцільно назвати кілька стратегічних напрямів удосконалення механізму управління прибутковістю банком, які спрямовані на поліпшення фінансових та ринкових позицій роздрібних банків у конкурентному середовищі:

1) виявлення та ліквідація неприбуткових і неперспективних відділень банків, котрі не спроможні отримувати прибуток як у поточній ситуації, так і в довгостроковій перспективі, тобто фактично послаблюють конкурентні позиції банку на ринку. Мета стратегії скорочення відділень у цьому випадку – зменшити операційні витрати і поліпшити фінансово-економічні показники та прибутковість банківської діяльності;

2) виявлення проблемних відділень, щодо яких необхідно застосувати заходи реструктуризації, оптимізації переліку послуг, реінжинірингу бізнес-процесів та поліпшення якості банківського обслуговування;

3) поступовий перехід до використання альтернативних каналів продажу банківських послуг, що має на меті як заміну класичних точок продажу банківських послуг на сучасніші, інноваційні точки доступу (банкомати, термінали, центри самообслуговування), так і масштабний розвиток каналів дистанційного обслуговування клієнтів завдяки кол-центрам і системам електронного банкінгу [11].

Забезпечення прибутковості наданих банківських послуг має відбуватися шляхом активного застосування планування як виду діяльності,

спрямованого на підвищення ефективності управління прибутком.

Отже, забезпечення прибутковості банків має відбуватися з урахуванням мінливості умов зовнішнього та внутрішнього середовищ їх функціонування, що обумовлюють виникнення кризових явищ та низький рівень прибутковості, і вимагають формування системи управління прибутком.

У системі управління прибутком банків не останнє місце займає зважена політика держави в галузі формування ринку фінансових послуг і створення рівних конкурентних можливостей для всіх вітчизняних банків. У зв'язку з цим вона повинна насамперед базуватися на використанні переважно непрямих (економічних) методів впливу на процеси, що відбуваються в банківській сфері. Вплив держави на банківський сектор необхідно здійснювати шляхом формування прийнятної нормативної бази діяльності банків і функціонування ринку фінансових послуг, а також контролю за виконанням вимог законодавчих та інших нормативно-правових актів.

3.2. Адаптація зарубіжного досвіду управління прибутковістю в банківських послуг

Європейські країни у ході забезпечення прибутковості банківських послуг представили способи захисту інформації, завдяки власним та зовнішнім охоронним агенствам, міжнародним службам інформаційної безпеки, незалежним організаціям безпеки фінансових даних та створюють підрозділи по забезпеченню захисту проти крадіжок комерційних та клієнтських баз даних [26, с. 14].

Створені служби банків проводять систематичний моніторинг клієнтської інформації та їх транзакцій, займаються розшуком потенційних загроз для банків та попереджають і усувають виявлені при функціонуванні ризики. Також зазначимо, що такий функціонал служб банку є нетиповим та таким що здійснює втручання у всі без винятку рівні та служби в ході

фінансово-господарського процесу діяльності. Розглянемо набір міжнародних інструментів щодо забезпечення прибутковості та фінансової безпеки банків у таблиці 3.4.

Міжнародний досвід, на нашу думку, не є панацеєю для вітчизняного банківського сектору, оскільки через більш високий рівень культурології та платіжної дисципліни населення, контролінгу фінансових операцій та цінності кредитної історії і власних позицій у суспільстві, тому ті загрози, які трапляються на внутрішньому ринку можуть здаватися необ'єктивними та малодослідженими для закордонних фінансових респондентів. Відсталість соціальна та економічна спонукає шахрайства, кіберзлочинність, махінації з кредитними коштами та подачу завідомо недостовірних документів.

Таблиця 3.4

Міжнародні інструменти забезпечення прибутковості та фінансової безпеки банків

Тип	Класифікація
Резервні валюти	Макрорівень обґрунтування загроз та можливостей для забезпечення фінансової безпеки банків та осередків їх бізнесу, що виникають внаслідок впливу на них: акумуляція резервних валют та активів, страхових депозитів тощо
Міжнародна валютна ліквідність	Доступ до коштів МВФ та ЄБРР, відповідність програмам фінансування для банківської системи та її окремих представників під цільові програми
Режим валютного курсу	Підтримання національного курсу за рахунок міжнародної валютної ліквідності, спеціальних індикативних режимів валютного курсу а також валютних обмежень для зовнішньоекономічної діяльності банків та її супроводу з позиціїдотримання валютного контролю)
Валютні обмеження	Регуляторні вимоги, на принципах паритету та конвертованості валюти на міжнародному валютного ринку
Світовий грошовий товар	Репрезентативність міжнародних валютно-фінансових відносин на рівні Кабміну та уряду (Базельського комітету з банківського нагляду, міждержавних угод, міжнародного руху капіталу, глобалізаційних процесів та міжнародних кредитних рейтингів)

*Примітка: [10, с. 50]

У поточній світовій практиці діяльності банків виділяють методи профілактичних заходів захисту фінансових систем у комерційних банках разом з спеціалізованими агенствами та органами правоохорони, які функціонують на міжнародному рівні.

Така успішна практика із забезпечення діяльності банків у ході взаємозв'язку з правоохоронними установами поширюється та набуває значення на міжнародному рівні. Однією з систем захисту фінансової інформації комерційних структур можуть бути служби захисту, котрі здатні провадити постійний чіткий моніторинг за потоком транзакцій та банківських операцій.

За час дії цієї системи взаємовідносин були усунені порушення на мікрорівні діяльності банків, зокрема щодо вживання працівниками незаконних препаратів на робочих місцях та намагання викрадення цінної інформації та документів із бази даних фінансової установи.

Тактично запобігти фінансовій загрозі банку досить складно, адже нова операція на ринку чи окрема ситуація є винятковою по своїх суті та не може буде розголошена в ході службової чи скорингової перевірки службою безпеки. Тому, окремою пропозицією підтриманою ІТ спільнотою ЄС є участь в альтернативних форумах оповіщення та обміну досвідом по типовим операціям без конкретизації клієнтських даних, або по тих випадках де клієнт дав згоду на дослідження власної персональної ситуації.

Виходячи з того, що країною-лідером в забезпеченні розвитку ФБ банків та всієї системи вцілому були та залишаються США, які населяють жителі з високим рівнем культури, довіри та соціальної відповідальності, благонадійність та цілісність системи є більш міцною, ніж в європейських та пострадянських країнах. Проте часто трапляються випадки системних порушень з боку вихідців з пострадянських країн, які направлені на шахрайство та зловживання в картковому бізнесі, або фіктивне кредитування з метою неповернення кредитних коштів.

Натомість загрози кредитних операцій, які виникають у закордонних

фінансових системах мають незначний відсоток та не регламентуються, навіть як і загроза банку. Тому більше уваги закордоном приділяється таким проблемам як визначення джерел походження коштів клієнтів, відповідність фінансового моніторингу, протидія оптимізаційним схемам, несанкціоноване розкриття банківської таємниці, оновлення функціоналу матеріально технічного забезпечення банків. У ході досліджень типів фінансових махінацій, щодо банківських карток класифікуються з позиції: покупця, продавця та третіх осіб. Найбільш розповсюдженим є шахрайство з боку третіх осіб тому, що на сьогодні у Інтернет потрапляють все більше даних з карт клієнтів, які не мають ніякого захисту від злочинців з боку банків. Завдяки цьому з'являється зручна нагода для шахраїв переводити кошти на свою рахунки для подальшого користування.

У ході розслідувань даних фінансових махінацій визначається, що способи боротьби проти шахрайства за допомогою банківських карток увесь час модифікуються, але кожен рік наслідки кіберзлочинів використовуючи фінансові дані карток типу Europay і Visa становлять втрати у 2 млрд доларів на світовому рівні. У ході розгляду статистичних даних банків, висновком є те, що кібератаки та злочинні акти здійснюються на ринках на котрих є великі об'єми випущених карток, але служби захисту не ефективно протидіють цим видам шахрайства [64, с. 216].

Протягом періоду 2015-2017 років на вітчизняному ринку відбувалися суттєві втрати, які ми детально розглянемо у таблиці 3.5.

За даними таблиці, зрозуміло, що рівень показників протидії фінансових загроз серед країн, економіки яких є серед перших у світі, впливає не з технологічності, а з розповсюдження самих банківських послуг та балансу консервативності заданого історично та підтримуваного регулятором у довгостроковому періоді. Тому вітчизняній системі забезпечення прибутковості ще потрібно розвивати власні нормативно-технічні заходи протидії загрозам та укорінювати принципи суспільної цінності клієнтів перед банками через акумулювання ними коштів інших

учасників суспільства.

Таблиця 3.5

Структурні втрати банків 2015-2017 років

Найменування	Характеристика	Чисельний обсяг
1	2	3
Виведення коштів через розміщення їх на кореспондентських рахунках в іноземних банках	Зумовлено вимогою до зберігання валют, що відносяться до I групи класифікатора (доларів і євро) на коррахунках в іноземних банках, регламентовану НБУ. В ході доведення до банкрутства банків кошти, розміщені на коррахунках в банках країн-членів ЄС та США перераховуються не по цільовому призначенню. ФГВФО було встановлено декілька установ, які брали участь у аферах	746,5 млн доларів США і 52,9 млн євро
Відчуження активів банку за заниженою ціною	Суб'єкти оціночної діяльності (СОД) в ході ділових відносин з працівниками банку встановлюючи низьку ціну на банківську власність, потім ця власність продається партнерським структурам за заниженими цінами. За статистичними даними збитки у разі використання такої схеми дорівнюють близько	5 млрд грн
Нецільове використання кредитних коштів	Керівництво банку, будучи у змові з клієнтами, беруть позики у банку за заниженим % на виробничі цілі, потім повертають ці кошти на умовах реінвестування коштів у статутний капітал. У подальшому ці кошти повертаються у банк-кредитор на умовах субординованого боргу у вигляді депозиту з отриманням значно вищого відсотку у порівнянні з собівартістю кредиту	До 60 % активів банків, які визнані банкрутами
Відступленням прав вимоги за кредитами	Через здійснення такої схеми національні комерційні структури зазнали втрат на суму більше ніж 12 млрд гривень. Суть полягає у тому, що факторингові компанії занижали суму на викуп портфелю активів, після чого реалізували його	Часті випадки
Виведення майна із застави	Розглядається майно, що належить проблемному банку та на яке накладається обмеження щодо можливості його відчуження, оскільки воно виступає як майнове забезпечення. Як правило, у такій схемі беруть участь, особи з числа працівників виконавчої служби, які незаконно знімають заборону на відчуження, вилучаючи відповідний запис з Державного реєстру речових прав на майно. Після цього вказане майно швидко реалізується керівництвом банку на відкритому ринку за середньою ціною	12,58 млрд грн

*Примітка: складено автором на основі [10, с. 51].

В розвинених країнах з ринковою економікою функціонує система державного регулювання банківської діяльності. У світовій практиці немає єдиного підходу до інституційної побудови системи банківського регулювання.

Досвід банківського регулювання в США свідчить, що особливості банківського законодавства у США сприяли збереженню децентралізованої роздробленої банківської системи. У країні протягом багатьох років створювалася розгалужена система банківського регулювання та нагляду як на федеральному рівні так і на рівні окремих штатів. Банківська система США складається з таких основних складових: Федеральна резервна система, Служби фінансового контролю, Федеральної корпорації страхування депозитів та банківських департаментів в урядах штатів.

Федеральний уряд США має право надавати санкції на ведення банківських операцій на підставі Національного валютного акту, такі спеціальні дозволи мають назву банківського чартеру. Крім того, ці закони запровадили обов'язкові резерви та визначають порядок створення та діяльності національних банків. Наприклад, в окремих випадках встановлюється межа банківських штрафів за виписку чеків на суми, які перевищують кошти на рахунку, обмежена частка банківських активів, які можна вкладати в нерухомість за межами певного штату.

Іноді необхідно спеціальний дозвіл уряду штатів на проведення операцій з нерухомістю. Право надавати банківську ліцензію (чартер) національним банкам є функцією Служби Фінансового контролю (Office of the Comptroller of the Currency (OCC)). Це відомство є органом казначейств, під його юрисдикцією на початку XXI ст. знаходилися більше 8 тисяч національних банків. Цей орган виконує наглядові функції, які полягають в видачі дозволів на створення національного банку, проведенні контрольних періодичних перевірок та прийнятті рішень про неспроможність банків, а також у видачі дозволів на відкриття відділень та злиття банків. В США діють також банківські департаменти штатів, які виконують аналогічні

функції. Федеральне законодавство США встановлює процедуру отримання банківського чартера. Ця процедура складається зі створення групи засновників.

Ще одним яскравим прикладом системи регулювання банківської системи США є створення умов для відкриття банків з обмеженими послугами, які відкриваються за межами штатів, в яких розміщуються їх батьківські банки або банківські холдинги. Банк з обмеженими послугами - це відділення банку, яке не здійснює не один з основних видів банківської діяльності - відкриття депозитів або надання кредитів. Ці фінансові установи відносять до небанківських установ і їх діяльність пов'язана з наданням певних послуг в обхід законодавчих обмежень. Прикладом такої установи є фірма American Express. Такий розвиток став можливий завдяки тому, що ФРС дозволила створювати банки з обмеженими послугами в 1986 році, хоча до 1984 року Рада управляючих відмовлялася підтримувати звернення банківських холдингів про заснування банків з обмеженими послугами [39, с. 218].

Правовою підставою нагляду та регулювання за банками в Німеччині є Закон про банки ФРН та Закон про Федеральний банк Німеччини 1957 року. З травня 2002 року існуюче Федеральне відомство за контролем банків увійшло до складу Федерального відомства фінансового нагляду за фінансовими послугами. Це стало можливим завдяки прийняттю Закону "Про інтегрований фінансовий нагляд за фінансовими послугами" від 22 квітня 2002 року. Основними завданнями відомства є: надання дозволів на відкриття нових банків, розробка вимог для кредитних інститутів, контроль за виконанням законів та інструкцій в сфері грошового обігу та кредиту. Крім того цьому відомству дозволено також вимагати від банків будь-яку інформацію, проводити ревізії, втручатися в операційну діяльність банків, віддавати розпорядження про припинення банківських операцій. Банки в свою чергу зобов'язані повідомляти відомство про будь-які зміни в юридичній адресі, а також річні та місячні баланси. Специфіка системи

регулювання та нагляду Німеччини полягає в тому, що там не створюються нові кредитні заклади та не ліквідуються старі. Процес регулювання базується на системі ліцензування банківської діяльності, яка є досить принциповою та жорсткою. Наприклад, Федеральний банк вимагає від банків повні дані про умови участі в уставному капіталі банку. Федеральне відомство фінансового нагляду разом з Бундесбанком встановлює обов'язкові нормативи для кредитних інститутів. Якщо це відомство при порушенні цих правил буде мати сумнів в ліквідності банків, то воно може припинити діяльність цього банку або і повністю його закрити.

Загальним для всіх країн є створення системи норм і правил, обов'язкових для виконання банками, і системи контролю за їх дотриманням. Усі наявні нині у світі системи банківського нагляду в науковій літературі розділяються на кілька основних типів. Кожен із виділених типів побудови банківського нагляду базується на одному з основних методів здійснення банківського нагляду:

- виїзна інспекція;
- аналіз матеріалів зовнішнього аудиту;
- використання як матеріалів зовнішнього аудиту, так і матеріалів власного виїзного аудиту;
- жорсткі вимоги до фінансової звітності [63].

Виїзна інспекція - такий підхід характерний для банківської системи США, Франції, Японії та Італії. У США, Франції, Японії діє змішана система банківського нагляду, у рамках якої Центральний банк розділяє обов'язки з нагляду з іншими органами державної влади. В Італії банківський нагляд здійснюється виключно Центральним банком. Під час виїзної інспекції на підставі вивчення внутрішньобанківської документації, матеріалів внутрішнього і зовнішнього аудиту робиться узагальнення отриманої інформації та дається укладення про їх фінансову стійкість, відповідність діяльності банку закону і вимогам регулювальних органів, якості менеджменту і системи внутрішнього контролю.

Аналіз матеріалів зовнішнього аудиту банку (характерно для Великої Британії, Німеччини і Нідерландів) - існує також концепція нагляду, коли органи нагляду керуються інформацією зовнішніх аудиторів і проводять виїзну інспекцію тільки в особливих випадках за вузьким колом питань. Органи банківського нагляду в цих країнах тісно співпрацюють з приватними аудиторськими фірмами. При такому нагляді від комерційних банків потрібно проведення аудиту один раз у півроку або раз на рік.

Використання як матеріалів зовнішнього аудиту, так і матеріалів власного виїзного аудиту (Канада) -у цій країні поєднуються використання одночасно двох вищезазначених способів нагляду. Органи нагляду проводять щорічну виїзну інспекцію банківських установ, проте залишають детальнішу перевірку операцій зовнішнім аудиторам. Зазвичай банківський нагляд Канади залучає кредитних фахівців для перевірки кредитних справ.

Жорсткі вимоги до фінансової звітності (Нова Зеландія) - модель банківського нагляду, що покладається на публічність роботи банківської установи, прийнятна тільки в певних умовах. Ця модель банківського нагляду має дві назви: «публічна звітність» або «ринкова дисципліна». Ці назви передбачають, що жорсткі вимоги до обов'язкової публікації певної інформації про роботу комерційного банку призводять до ринкової самодисципліни учасників ринку. Прикладом використання такої моделі нагляду є Нова Зеландія. Наглядові органи розраховують на те, що вимоги до публічності деталізованої інформації про фінансовий стан комерційного банку стимулюватимуть керівництво банку розсудливо приймати ризики, забезпечуючи надійну роботу банківської установи.

3.3. Збалансування взаємодії суб'єктів управління прибутковістю банківських послуг

Оскільки від ефективності діяльності та стабільності функціонування банків залежить стабільність всієї банківської системи та економіки в цілому,

то досягнення прибутковості банків має відбуватися на основі збалансування взаємодії всіх суб'єктів управління прибутковістю банківських послуг.

Управління прибутковістю банківських послуг включає регулювання на рівні уряду та центрального банку та управління на рівні банківських установ обумовлене наступним:

- 1) підтримка стабільної банківської діяльності на рівні окремих установ, а також всієї банківської системи;
- 2) недопущення виникнення кризи в банку, що є серйозним ризиком для діяльності банків-конкурентів, знижуючи загальний потенціал розвитку економіки країни;
- 3) якісне прогнозування та попередження появи банківських криз;
- 4) розробка стратегії поведінки на випадок настання кризової ситуації в банку та в банківській системі;
- 5) вчасне застосування інструментів антикризового регулювання та менеджменту в залежності від кризової ситуації, що склалася;
- 6) при виникненні ознак кризи в банківській системі держава має негайно втрутитися, оскільки негативний вплив кризи швидко поширюється на інші сфери господарської діяльності, економіки інших країн;
- 7) стримування кризи на рівні банків та на рівні банківської системи;
- 8) ліквідація зовнішніх і внутрішніх ознак виникнення кризи;
- 9) уникнення банкрутства банківських установ;
- 10) забезпечення здатності банків до самоорганізації та підтримки стабільності;
- 11) зменшення негативних наслідків банкрутства банків на загальний стан банківської системи.

Систему управління прибутковістю банківських послуг можна розглядати у двох розрізах:

- 1) в залежності від суб'єкту управління;
- 2) в залежності від глибини кризової ситуації в банківській системі або в окремому банку.

Залежно від суб'єкта управління прибутковістю банківських послуг виділимо три рівні даної системи:

- 1) антикризове регулювання на рівні уряду;
- 2) антикризове регулювання на рівні центрального банку;
- 3) антикризовий менеджмент на рівні окремої банківської установи.

У свою чергу, на кожному із зазначених рівнів залежно від стадії та глибини кризи можна виокремити превентивне, реагуюче та стабілізуюче управління.

Досліджувати заходи, спрямовані на управління банківською діяльністю та її прибутковістю, необхідно у взаємозв'язку антикризового менеджменту, який реалізується безпосередньо в банку, та антикризового регулювання, суб'єктами якого є уряд та НБУ.

Серед основних аспектів взаємодії управління прибутковістю банківських послуг виділимо наступні:

1. Важливою умовою поєднання банківських інтересів держави та банків є розробка нормативної основи організації банківської діяльності. Встановлення обов'язкових нормативів, норм обов'язкового резервування як інструменти антикризового регулювання діяльності банків передбачають обов'язкове виконання зазначених вимог банками. Встановлення цих нормативів виконує роль превентивного регулювання, тобто такого, що спрямоване на недопущення та попередження кризових явищ в банківській системі.

2. Інструменти, застосовувані центральним банком та іншими державним органами з метою антикризового регулювання діяльності банківської системи, орієнтовані на забезпечення стабільності комерційних банків. При загрозі зменшення прибутковості або збільшення збитковості, НБУ реалізує заходи антикризового характеру, серед яких, наприклад, рекапіталізація банків, рефінансування, введення тимчасової адміністрації та інші. Зазначені інструменти спрямовані на конкретні банки, а, отже, регулювання знаходиться у тісному взаємозв'язку з антикризовим

менеджментом в банку. Так, наприклад, при призначенні центральним банком тимчасового адміністратора в фінансово-кредитній установі, він здійснює саме антикризове управління даним банком, реалізуючи відповідні заходи та застосовуючи такі інструменти, які допоможуть здійснити ефективну санацію установи та повернути її до звичайного режиму діяльності.

3. Управління прибутковістю банківських послуг може мати також рекомендаційний характер: НБУ розробляє рекомендації стосовно реагування на певні негативні фактори середовища; банки, в свою чергу, можуть застосовувати їх при реалізації антикризового управління.

4. Стабілізаційні заходи державного антикризового регулювання спрямовані на вихід із кризи та подолання негативних її наслідків на банки: НБУ або уряд застосує інструменти, а банківські установи їх реалізують, або враховують в своїй діяльності (в залежності від характеру антикризових інструментів).

Як бачимо, велика кількість інструментів та методів антикризового управління прибутковістю банківських послуг застосовується згідно з рішенням або за призначенням Національного банку України або уряду. Це стосується як заходів із попередження кризи, так і її нейтралізації. Таким чином, зазначене свідчить про досить умовний розподіл управління та регулювання.

Кожен з елементів системи управління прибутковістю банківською діяльністю характеризується власними цілями. Так, метою регулювання на рівні уряду є реалізація необхідних заходів та інструментів для мінімізації негативного впливу кризи на прибутковість, банківську систему та економіку в цілому.

У лютому 2018 р. Уряд підтримав оновлені Засади стратегічного реформування державного банківського сектору [57], розроблені Міністерством фінансів спільно з міжнародними фінансовими інституціями.

Головні завдання Стратегії у банківському секторі:

- значне зниження присутності держави у банківському секторі через повний, або частковий продаж банків державного сектору,
- збільшення конкуренції на банківському ринку,
- підтримка фінансової стабільності,
- відновлення кредитування реального сектору економіки,
- підвищення доступності банківських послуг.

Стратегія розвитку банківського сектору базується на 4-х напрямках:

1. Удосконалення ефективності моделі управління банками державного сектору шляхом покращання дисципліни та реалізації стратегії, а також створення більше вартості для держави перед виходом з капіталу банків. Модель управління банками має бути єдиною й всі функції з управління та контролю за банками, що належать державі, мають бути сконсолідовані у Міністерстві фінансів.
2. Впровадження планів виходу держави з капіталу банків задля забезпечення підвищення їх вартості.
3. Впровадження стратегій для окремих банків з метою відновлення їх діяльності як стабільних, прибуткових установ, що функціонують на комерційних засадах.
4. Розробка та впровадження підходів для роботи з непрацюючими кредитами з метою зменшення тиску на баланси банків державного сектору, максимізації їх залишкової вартості[57].

Стратегії кожного окремого банку, відповідно до Стратегія розвитку банківського сектору, мають включати наступні елементи:

- покращення корпоративного управління та створення наглядових рад, більшість яких складатиметься з незалежних професійних членів, і зокрема реформа корпоративного управління є основною передумовою для реалізації стратегії;
- стабільна операційна платформа, належний рівень капіталізації та стабільна іт-інфраструктура;

- стратегічний фокус кожного банку, який дає можливість кожному з ним на базі індивідуальних конкурентних переваг базувати розвиток банку;
- скорочення ризиків, пов'язаних з державою – зменшення частки державних ОВДП у балансах банків та рівня кредитування державних підприємств;
- врегулювання питання проблемних активів;

Мета регулювання прибутковості на рівні НБУ полягає у попередженні та захисті від руйнівного впливу ризиків на прибутковість всіх банків країни, а його інструменти спрямовуються як на окремі банківські установи, так і на всю банківську систему. У цьому полягає відмінність регулювання на рівні уряду та на рівні центрального банку: інструменти орієнтовані не на окремі суб'єкти банківської діяльності, а на всю систему.

Розглянемо особливості та інструменти управління прибутковістю банків. З огляду на нестійке економічне становище в країні та непередбачуваний характер кризових ситуацій, постає нагальна необхідність впровадження в банку превентивного антикризового управління своєю діяльністю. Даний елемент системи антикризового менеджменту передбачає реалізацію заходів та застосування інструментів, з допомогою яких можливе якомога раннє виявлення та попередження розвитку кризових ситуацій в банку в будь-якому напрямку його діяльності (фінансовому, маркетинговому, кадровому тощо).

До інструментів превентивного антикризового менеджменту слід віднести антикризовий моніторинг та діагностику ймовірності настання кризи. Так, в банку повинен постійно здійснюватися моніторинг певних параметрів його діяльності, що допоможе вчасно виявити факт відхилення від нормативних значень. Якщо результати моніторингу виявилися позитивними, то банк продовжує свою діяльність у звичайному режимі.

Збалансування взаємодії суб'єктів управління прибутковістю банківських послуг передбачає виконання наступних стратегічних цілей:

- I. Підвищення якості політики Національного банку України, зокрема:

а) реалізація реформи монетарної політики через розвиток її операційної системи для вирівнювання накопичених монетарних дисбалансів, оптимального управління ліквідністю, оптимізації процентної політики.

б) оптимізація валютного регулювання і валютно-курсової політики для забезпечення валютної стабільності.

в) вдосконалення банківського регулювання і банківського нагляду.

II. Підвищення довіри суспільства до Національного банку України, банківської системи і національної валюти.

III. Розбудова банківської системи як комплексу рівноправних, різних за розмірами, спеціалізацією і бізнес-моделями банків, які є фінансово здоровими, конкурентоздатними, стабільними, спрямованими на довгострокову перспективу розвитку в Україні, кредитування реального сектору економіки, інноваційний та інвестиційний розвиток.

IV. Розвиток цивілізованого конкурентного ринку банківських послуг на базі сучасної ринкової інфраструктури, нових технологій, дотримання антимонопольного законодавства, недопущення рейдерства.

V. Розвиток процесів банківського кредитування реального сектору, зокрема високотехнологічного виробництва, малого та середнього бізнесу, мікрофінансування для сприяння зростанню економіки і підвищенню зайнятості.

ВИСНОВКИ ТА ПРОПОЗИЦІЇ

У магістерській роботі обґрунтовано теоретичні підходи до управління прибутковістю банківських послуг та розроблено практичні рекомендації щодо удосконалення взаємодії суб'єктів управління прибутковістю банківських послуг.

1. Визначено економічну сутність дефініцій «прибутковість банківських послуг» та «управління прибутковістю банківських послуг» як складний комплексний взаємопов'язаний процес управління, що є складовою загального процесу управління банківською діяльністю, який реалізується за допомогою основних функцій – планування, організування, регулювання, контролю, мотивації і аналізу з метою досягнення та підвищення рівня прибутковості при врахуванні наявних рівнів ризиків та загроз.

2. Охарактеризовано нормативні вимоги щодо забезпечення прибутковості банківських послуг за їх видами. Нормативне забезпечення прибутковості банківських послуг в Україні має три рівні: законодавство (в т. ч. спеціальне законодавство спрямоване на врегулювання взаємовідносин між суб'єктами ринку банківських послуг: Закон України «Про банки і банківську діяльність» від 07.12.2000 № 2121-III, Закон України «Про Національний банк України» від 20.05.1999 № 679-XIV, «Про іпотечне кредитування, операції з консолідованим іпотечним боргом та іпотечні сертифікати» від 19.06.2003 № 979-IV, Закон України «Про систему гарантування вкладів фізичних осіб» від 23.02.2012 № 4452-VI, Закон України «Про платіжні системи та переказ коштів в Україні» 05.04.2001 № 2346-III); регулятивні (підзаконні нормативні) акти стосуються безпосередньо правил здійснення банківських операцій, які розробляють компетентні наглядові органи.

3. Систематизовано інструментарій забезпечення прибутковості банківських послуг за їх видами, що включає систему методів, важелів та

інструментів, що пов'язані із формуванням, розподілом та використанням прибутку банку, і здійснюється з метою підвищення прибутковості та покращення ефективності банківської діяльності. Він реалізується через систему управління прибутковістю банків, що визначається цілеспрямованим організуючим впливом суб'єкта управління, керуючої системи (комплекс підрозділів, що забезпечують управління прибутком банку) на об'єкт управління, керовану систему складові прибутковості банківської діяльності.

4. Проведено аналіз показників результативності діяльності банків в Україні та визначено загальну збитковість діяльності комерційних банків у досліджуваних роках. Варто зазначити, що 2012 та 2013 рр. були прибутковими для банківського сектору та загальний рівень чистого прибутку становив 4899 млн грн та 1436 млн грн, проте з 2014 р. розпочалася стійка тенденція до зменшення чистого фінансового результату та поступового зменшення ефективності діяльності банків. У 2015 р. рівень збитків у банківській системі України збільшився на 25,74%, що становило 13 634 млн. грн, 2016 р. – 139,32%, що становило 92 788 млн грн, такий рівень збитковості пов'язаний з збитками банків від тих операцій, що були проведені на непідконтрольній Україні території. Відповідно втрати банківської системи склали 4,07% усіх банківських активів.

5. Надано порівняльну характеристику прибутковості банківських послуг за їх видами та зроблено висновок, що активні операції для комерційних банків були прибутковими, доходи також комерційні банки отримували від комісійних операцій. Проте загальний від'ємний результат формується від торгівельних операцій.

6. Проведено оцінку порядку прийняття рішень щодо забезпечення прибутковості наданих банківських послуг. Функції управління розподілені між Наглядовою радою, Правлінням, та профільними комітетами Банку (Комітетом з питань управління активами і пасивами Банку (КУАП), Комітетом з управління заборгованістю Банку (з метою управління проблемною заборгованістю), кредитними комітетами Банку (Кредитним

комітетом, Кредитним комітетом з роздрібного бізнесу, Кредитним комітетом мікро-, малого та середнього бізнесу, Кредитними комітетами регіональних управлінь іншими кредитними комітетами) відповідно до їх функціональних.

7. Обґрунтовано напрями удосконалення регулювання забезпечення прибутковості наданих банківських послуг: 1) виявлення та ліквідація неприбуткових і неперспективних відділень банків, котрі не спроможні отримувати прибуток як у поточній ситуації, так і в довгостроковій перспективі, тобто фактично послаблюють конкурентні позиції банку на ринку; 2) виявлення проблемних відділень, щодо яких необхідно застосувати заходи реструктуризації, оптимізації переліку послуг, реінжинірингу бізнес-процесів та поліпшення якості банківського обслуговування; 3) поступовий перехід до використання альтернативних каналів продажу банківських послуг, що має на меті як заміну класичних точок продажу банківських послуг на сучасніші, інноваційні точки доступу (банкомати, термінали, центри самообслуговування), так і масштабний розвиток каналів дистанційного обслуговування клієнтів завдяки кол-центрам і системам електронного банкінгу.

8. Визначено напрями адаптації зарубіжного досвіду управління прибутковістю банківських послуг: захист інформації, завдяки власним та зовнішнім охоронним агенствам, міжнародним службам інформаційної безпеки, незалежним організаціям безпеки фінансових даних та створюють підрозділи по забезпеченню захисту проти крадіжок комерційних та клієнтських баз даних. Світова банківська практика передбачає використання низки показників прибутковості (дохід на активи, дохід на капітал, чистий спред, чиста процентна маржа, відношенням операційного доходу та чистого операційного доходу до загальних активів, посередницька маржа, коефіцієнт мінімальної дохідної маржі, чистий дохід на одного працівника, чистий дохід до витрат на утримання персоналу, показник ROA, показник фінансового левериджу та інші).

9. Розроблено напрями балансування взаємодії суб'єктів управління прибутковістю банківських послуг: 1) удосконалення ефективності моделі управління банками державного сектору шляхом покращання дисципліни та реалізації стратегії, а також створення більше вартості для держави перед виходом з капіталу банків; 2) впровадження планів виходу держави з капіталу банків задля забезпечення підвищення їх вартості; 3) впровадження стратегій для окремих банків з метою відновлення їх діяльності як стабільних, прибуткових установ, що функціонують на комерційних засадах; 4) розробка та впровадження підходів для роботи з непрацюючими кредитами з метою зменшення тиску на баланси банків державного сектору, максимізації їх залишкової вартості.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Алексеев М. Д., Ярова А. В. Банківська послуга та її економічна сутність / М. Д. Алексеев, А. В. Ярова // Фінанси, облік і аудит. – 2012. – Вип. 20. – С. 9-15.
2. Асаулюк С. Суть та роль стратегічного управління прибутком в умовах фінансової нестабільності / С. Асаулюк // Науковий вісник Волинського національного університету імені Лесі Українки: Серія Економічні науки. – 2010. – № 5. – С. 87–92.
3. Банківський менеджмент: інноваційні концепції та моделі : монографія / за заг. та наук. ред. Л. О. Примостки. – К. : КНЕУ, 2017. – 380 с.
4. Борисова С. Є., Швецова І. В. Шляхи підвищення прибутковості комерційного банку / С. Є. Борисова, І. В. Швецова // Научный вестник Донбасской государственной машиностроительной академии. – 2016. – № 2. – С. 144-148
5. Ботвіна Н. О. Управління валютними ризиками, вплив процентної ставки та валютного курсу на прибуток банків / Н. О. Ботвіна // Економічний аналіз. – 2015. – Т. 19(1). – С. 130-135
6. Брейли Р., Майерс С. Принципы корпоративных финансов: пер. Н. Барышниковой с 7-го между-нар. изд. / Р. Брейли, С. Майерс. – Изд. 2-ое рус., [перераб. и доп.]. – М. : ЗАО"Олимп-Биз-нес", 2008. – 1008 с.
7. Бухгалтерський фінансовий облік: підручник для студентів / за ред. Ф.Ф.Бутинця. – 5-е вид., доп. і перероб. – Житомир: ПП „Рута”, 2003. – 726 с.
8. Валовий регіональний продукт (2004-2016) [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua/>
9. Вовк В., Дмитрик Ю. Діагностування кризи з боку центральних банків: зарубіжний та вітчизняний досвід / В. Вовк, Ю. Дмитрик // Вісник Національного банку України. – 2013. – № 3. – С. 20–25.

10. Гірман Ю. В. Передумови створення оптимальної моделі забезпечення фінансової безпеки банку на базі світового досвіду / Ю. В. Гірман // Інвестиції: практика та досвід. – 2018. – № 2. – С. 49-53.
11. Гребенюк О. О. Аналіз ефективності фінансової рентабельності банківських установ / О. О. Гребенюк [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://ir.lib.vntu.edu.ua/handle/123456789/11265>
12. Гридчук Д. М. Дослідження інформаційних потоків центрів прибутку корпоративного та роздрібного бізнесу банку / Д. М. Гридчук // Формування ринкових відносин в Україні. – 2017. – № 12. – С. 13-19.
13. Гусев К. О. Заходи стабілізації банківської системи України : монографія / К. О. Гусев. – Київ : Фенікс, 2017. – 127 с.
14. Діденко О. М. Вплив інтенсивності регулювання банківської діяльності на прибутковість банківської системи країни / О. М. Діденко // Проблеми економіки. – 2015. – № 2. – С. 219-225.
15. Діденко О. М. Оцінювання зв'язку між інтенсивністю регулювання банківської діяльності та прибутковістю окремих банків / О. М. Діденко // Бізнес Інформ. – 2015. – № 7. – С. 241-247
16. Доходи та витрати банків України [Електронний ресурс]. – Режим доступу:
https://bank.gov.ua/control/uk/publish/article?art_id=34661442&cat_id=34798593
17. Економічна теорія: Політекономія: підручник / За ред. В. Д. Базилевича. – К.: Знання-Прес, 2001. – 581 с.
18. Житар М. О. Методичні аспекти удосконалення механізму управління прибутком банку / М. О. Житар // Збірник наукових праць Університету державної фіскальної служби України. – 2017. – № 2. – С. 167-179.
19. Закон України «Про банки і банківську діяльність» від 07.12.2000 № 2121-III [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2121-14>
20. Закон України «Про Національний банк України» від 20.05.1999 №

679-XIV [Електронний ресурс]. – Режим доступу:
<http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/679-14>

21. Закон України «Про систему гарантування вкладів фізичних осіб» від 23.02.2012 № 4452-VI [Електронний ресурс]. – Режим доступу:
<http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/4452-17>

22. Карчева Г. Т. Системний аналіз прибутковості діяльності банків України / Г. Т. Карчева // Бізнес Інформ. - 2015. – № 9. – С. 308-313.

23. Кількість структурних підрозділів банків [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua/>

24. Кількість структурних підрозділів банків [Електронний ресурс]. – Режим доступу:
https://bank.gov.ua/control/uk/publish/article?art_id=34661442&cat_id=34798593

25. Коваленко В. В., Терзі А.Д. Стрес-тестування в системі управління прибутком банків / В. В. Коваленко, А. Д. Терзі // Економіка та суспільство. – 2017. – № 8. – С. 599-605.

26. Краліч В. Р. Фінансовий моніторинг у забезпеченні функціонування системи економічної безпеки банківських установ в Україні: автореф. дис. канд. екон. наук: 21.04.02 / Краліч В.Р. – К., 2010. – 21 с.

27. Криклій О. А., Лисянська О. А. Науково-методичний підхід до планування прибутку банку на основі синтетичних багатовимірних індикаторів / О. А. Криклій, О. А. Лисянська // Актуальні проблеми економіки. – 2014. – № 7. – С. 514-523.

28. Криклій О.А., Маслак Н. Г. Управління прибутком банку: монографія/ О.А. Криклій, Н.Г. Маслак. – Суми, 2008. – 135 с.

29. Куцик П. О. Рейтингування діяльності банківських установ як інструмент стабілізації національної економіки : монографія / П. О. Куцик, Ю. Б. Миронов, Г. І. Башнянин. – Львів : Ліга-Прес, 2017. – 270 с.

30. Легостаєва О. О. Вдосконалення методики аналізу доходів банку та його прибутковості / О. О. Легостаєва, О. В. Сопко // Молодий вчений. – 2014. – № 12(1). - С. 191-194.

31. Лисенок О. В. Методика прогнозування прибутковості банків / О. В. Лисенок // Формування ринкових відносин в Україні. – 2014. – № 1. – С. 126-130.
32. Лисенок О. В. Методологія формування прибутковості банків / О. В. Лисенок // Проблеми теорії та методології бухгалтерського обліку, контролю і аналізу. Сер. : Бухгалтерський облік, контроль і аналіз. – 2014. – Вип. 1. – С. 184-199.
33. Лисянська О. О. Формування механізму управління прибутком банку : автореф. дис. ... канд. екон. наук : 08.00.08 / Лисянська О. О. ; Одес. нац. екон. ун-т. – О., 2014. – 22 с.
34. Макаренко Ю. П., Мороховець К. С. Доходи і витрати у забезпеченні прибутковості комерційних банків України / Ю. П. Макаренко, К. С. Мороховець // Інвестиції: практика та досвід. – 2016. – № 10. – С. 15-19.
35. Макаренко Ю. П., Мороховець К. С. Стратегія підвищення прибутковості комерційного банку / Ю. П. Макаренко, К. С. Мороховець // Економіка та держава. – 2017. – № 11. – С. 60-64.
36. Маслак Н. Г., Буряк А. В. Методические подходы к оценке эффективности деятельности банка/ Н. Г. Маслак, А. В. Буряк // Бизнес Информ. – 2009. – №12 (2). – С. 187–191.
37. Матвієнко О. С. Шляхи підвищення прибутковості банківської діяльності в Україні / О. С. Матвієнко // Молодий вчений. – 2014. – № 6(1). – С. 169-172.
38. Основні показники діяльності банків України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://bank.gov.ua/control/uk/publish/article?art_id=34661442&cat_id=34798593
39. Павлюк О. О. Досвід зарубіжних країн у застосуванні банківського нагляду та регулювання / О. О. Павлюк // Науковий вісник Дипломатичної академії України. – 2015. – Вип. 22(3). – С. 216-222

40. Панасенко Г.О. Особливості управління бізнес-процесами сучасного банку / Г.О. Панасенко // Сталій розвиток економіки, 2012. – № 1. – С. 293-295
41. Перова К. В. Взаємозв'язок формування резервів під зменшення корисності активів та бази оподаткування прибутку банку / К. В. Перова // Збірник наукових праць Національного університету державної податкової служби України. – 2016. – № 1. – С. 187-205
42. Пірог Д. В. Формування і розподіл прибутку банку / Д. В. Пірог // Інвестиції: практика та досвід. – 2010. – № 24. – С. 70-75.
43. Податковий кодекс України від 02.12.2010 № 2755-VI [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2755-17>
44. Постанова Правління Національного банку України «Методичні рекомендації щодо порядку проведення стрес-тестування в банках України» від 06.08.2009 №460 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/v0460500-09>
45. Постанова Правління Національного банку України «Про затвердження Інструкції про порядок регулювання діяльності банків в Україні» від 28.08.2001 № 368 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/z0841-01>
46. Постанова Правління Національного банку України «Про затвердження Інструкції про порядок складання та оприлюднення фінансової звітності банків України» від 24.10.2011 № 373 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/z1288-11>
47. Радковская Н. Методологические подходы к управлению прибылью коммерческого банка / Н. Радковская // Финансы и кредит. – 2006. – № 1. – С. 20–26.
48. Ревич М. Я. Методи аналізу та розподілу банківського прибутку / М. Я. Ревич // Регіональна бізнес-економіка та управління. – 2013. – № 1. – С. 114-120

49. Ревич М. Я. Механізм управління прибутковістю банків / М. Я. Ревич // Науковий вісник НЛТУ України. – 2012. – Вип. 22.13. – С. 243-248.
50. Ревич М. Я. Механізм управління прибутком банків : автореф. дис. ... канд. екон. наук : 08.00.08 / М. Я. Ревич; НАН України, ДУ "Ін-т регіон. дослідж. ім. М. І. Долішнього НАН України". – Львів, 2014. – 20 с.
51. Ревич М. Я. Стратегії управління прибутковістю банків / М. Я. Ревич // Вісник Української академії банківської справи. – 2013. – № 2. – С. 75-80
52. Рибалка О.О. Підходи до управління прибутком банку / О.О. Рибалка // Актуальні проблеми економіки. – 2007. – №11. – С. 161-165.
53. Савицька Г. В. Економічний аналіз діяльності підприємства: навч. посіб. / Г. В. Савицька – 3-тє вид., випр. і доп. – К.: Знання, 2007. – 668 с.
54. Сирчин О. Л. Еволюція наукових поглядів на вирішення банківської дилеми "ліквідність-прибутковість" / О. Л. Сирчин // Вісник соціально-економічних досліджень. – 2015. – № 1. – С. 260-267
55. Стратегія розвитку банківської системи 2016-2020: «Синергія розвитку банків та індустріалізації економіки» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://kneu.edu.ua/userfiles/Credit_Economics_Department/afedra+bankspravi/pressoekt_strategi.pdf
56. Табачук Г. П. Прибутковість банку та методи її оцінки / Г. П. Табачук, Ю. П. Табачук // Вісник соціально-економічних досліджень. – 2012. – Вип. 1. – С. 361-366
57. Уряд підтримав оновлені Засади стратегічного реформування державного банківського сектору [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.kmu.gov.ua/ua/news/uryad-pidtrimav-onovleni-zasadi-strategichnogo-reformuvannya-derzhavnogo-bankivskogo-sektoru>
58. Фімяр С. В. Економічна сутність банківських послуг / С. В. Фімяр // Збірник наукових праць Черкаського державного технологічного університету. Сер. : Економічні науки. – 2012. – Вип. 31(1). – С. 127-130.

59. Фінанси підприємств: Підручник / А. М. Поддєрьогін, М. Д. Білик, Л. Д. Буряк та ін.; Кер. кол. авт. і наук. ред. проф. А. М. Поддєрьогін. – 5-те вид., перероб. та допов. – К.: КНЕУ, 2005. – 546 с.

60. Черкашина К. Ф., Олійник Д. А. Аналіз прибутковості банків в Україні та шляхів її підвищення як напрямок антикризової політики / К. Ф. Черкашина, Д. А. Олійник // Інноваційна економіка. – 2016. – № 1– 2. – С. 212-217

61. Чисельність населення (за оцінкою) [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua/>

62. Что тестирует стресс-тест [[Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.podrobnosti.ua/economy/2010/07/.../704469.html>

63. Шевченко А. Ю. Зарубіжний досвід функціонування органів банківського нагляду / А. Ю. Шевченко [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://applaw.knu.ua/index.php/arkhiv-nomeriv/4-10-2015/item/356-zarubizhnyy-dosvid-funktsionuvannya-orhaniv-bankivskoho-nahlyadu-shevchenko-a-yu>

64. Яструбецька Л.С. Фінансова компетентність як чинник фінансової безпеки суб'єктів господарювання / Л. С. Яструбецька, В. О. Яструбецький, О. М. Підхомний // Науковий вісник Львівського державного університету внутрішніх справ. Серія економічна: збірник наукових праць. – 2011. – Вип. 2. – С. 210– 219.

65. Закон України «Про господарські товариства» від 19.09.1991 № 1576-XII [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1576-12>

66. Закон України «Про цінні папери та фондовий ринок» від 23.02.2006 № 3480-IV [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3480-15>

67. Закон України «Про державне регулювання ринку фінансових послуг» від 12.07.2001 № 2664-III [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2664-14>

68. Закон України «Про державне регулювання ринку цінних паперів в Україні» від 30.10.1996 № 448/96-ВР [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/rada/card/448/96>

69. Закон України «Про інвестиційну діяльність» від 18.09.1991 № 1560-XII [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1560-12>

70. Закон України «Про запобігання та протидію легалізації (відмивання) доходів, отриманих злочинним шляхом» від 14.10.2014 № 1702-VII [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1702-18>

71. Закон України «Про платіжні системи та переказ коштів в Україні» 05.04.2001 № 2346-III [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2346-14>

ДОДАТКИ